Seksualni odgoj intelektualne omladine

UVOD

Uvijek je bilo konflikata između starije i mlađe generacije. Jedna je drugoj predbacivala i predbacuje različita gravamina. Stariji mlađima: da su bez ideala, bez poleta, bez pravoga morala, da ne znaju respektirati bogato životno iskustvo starijih. Mlađi opet starijima: da imaju zastarjele, ukočene, dogmatizirane nazore, te da se nikako ne mogu uživjeti u novi duh mlade generacije. Zacijelo je uvijek bilo pa i danas ima u tim pritužbama mnogo neobjektivnosti i mnogo neinteligencije. Redovito se s jedne i druge strane generalizira, a tako se samo stvara veliki jaz između starije i mlađe generacije. Posljedica je toga da starija generacija sve više gubi veze s mlađom koja se onda bez utjecaja starijih razvija svojim putem i pada iz ponora u ponor. Abyssus abyssum invocat.

Bilo bi neobjektivno i fatalno anatemizirati sve pojave savremene mladeži. Ima i kod današnje mladeži mnogo pozitivnih pojava, ali i mnogo negativnih. Ovo negativno napose se danas zapaža na seksualnom području. A jer upravo o nekorektnosti u seksualnom pogledu neizrecivo mnogo ovisi i za pojedince i za kolektiv, vrlo je važno, da odgojitelji posebnu brigu i pažnju posvete seksualnom odgoju današnje omladine.

Sve kad bi danas mladić godine svoga razvoja i dozrijevanja proživljavao u posve normalnim prilikama i okolnostima, još bi uvijek te godine krile u sebi mnoge i teške opasnosti za njegov razvoj i još bi uvijek i te kako bila na mjestu posebna briga svih faktora, koji sudjeluju kod njegova odgoja. Ali ako imamo na umu, da je danas vrlo malo mladića kod kojih se pubertetska perioda razvija postepeno i mirno, prirodnim putem, nego da većina naše omladine radi nesretnih vanjskih prilika i okolnosti prenaglo i prerano dozrijeva — onda je uistinu važno i potrebno, da kateheta kao odgojitelj i nosilac kršćanskog morala ispravno i do u tančine pozna sve negativne utjecaje, kojima su njegovi gojenci napose u seksualnom pogledu izvrgnuti. Ako stoji činjenica, da se današnja mladež nalazi u kritičnom stadiju onda je njezinim odgojiteljima dužnost, koja ih u savjesti obvezuje, da taj kritični stadij svestrano prouče. Da se bolesni organizam uspješno liječi, nije dosta samo poznavati bolest, od koje organizam boluje, nego pronaći i uništavati i zadnje klice, koje prouzrokuju bolest. Samo ispravna diagnoza koja pogađa bolest u njezinim uzrocima i koja prodire do korijena može donijeti sanaciju.

Kako danas stoji mladež u seksualno-moralnom pogledu, o tom bi nam najvjerniju sliku pružila brižno izrađena statistika. Ali upravo na tom području statistika je gotovo nemoguća. Nema uopće foruma koji bi statistiku mogao sastaviti, pa sve kad bi se netko oko nje i trudio, ne bi uspio, jer ne bi mogao doći ni do približno točnih podataka. Tu se naime većinom radi o posve tajnim prekršajima.

Ali opadanje seksualnog morala ne manifestira se samo u direktnim seksualnim prekršajima, nego i u mnogim činima i težnjama očitovanim prema vani: na pr. u drugovanju, lektiri, zabavi, športu i odijevanju. Nadalje u potcjenjivanju moralnih načela i vrednota i uopće u nazoru na život i svijet. Sve su to kriteriji po kojima se sa mnogo sigurnosti može zaključiti na pravo stanje stvari, naime da se savremena omladina udaljuje od korektnog seksualnog morala, te se punim pravom može a i mora govoriti o seksualnoj krizi današnje omladine.

Statističko obrazloženje dalo bi nam samo vjernu vanjsku sliku o seksualnom padu naše omladine. Iako bi nam ovakova slika dobro poslužila, ipak je kud i kamo važnije ispitati i upoznati same vanjske i nutarnje uzroke toga pada. Ti uzroci opet nisu drugo nego oni negativni utjecaji, bilo vanjski bilo nutarnji, koji imaju veliki — a često i glavni dio — u seksualnom odgoju naše omladine. Da ih pogledamo izbliza.

NEGATIVNI UTJECAJI NA SEKSUALNI UZGOJ

UNIŠTAVANJE SRAMEŽLJIVOSTI I STIDA

Sveopće je poznata i priznata činjenica, da današnji moderni duh poput bujice bezobzirno ruši sve prirodne i tradicijonalne ograde i spone gotovo svih ljudskih nagona. Stvoritelj je naime ljudske naravi stavio u tu narav različite jake nagone i svakome od njih odredio posebni cilj. I zato je zadovoljavanje pojedinim nagonima već po prirodnom zakonu opravdano i dopušteno jedino u skladu s ciljem toga nagona. A kako se ti nagoni sami od sebe često i žestoko javljaju i traže da im se zadovolji makar i mimo njihova cilja, dakle proti naravi i proti razumu, to je sam Stvoritelj u ljudsku narav uz nagone stavio i takova svojstva, koja čovjeka čuvaju od neprirodnog i nerazumnog zadovoljavanja nagonima.

Nas u našoj raspravi napose zanima seksualni nagon. Sam Stvoritelj usadio je taj nagon u čovječju narav i dao mu uzvišeni cilj: rađanje i odgoj djece. Stoga je taj nagon moralno dobar dok je u skladu sa svojim ciljem. (Šelec, Katolička moralka, str. 148) Prirodno svojstvo koje čovjeka čuva od neopravdanog zadovoljavanja tomu nagonu jest — u ljudsku narav duboko usađeni osjećaj sramežljivosti i stida. Noldin lijepo razlaže: »Stid se ne stvara navikom ni odgojem, nego je i po naravi prirođen, tako da ga imaju i divlji i nenaobraženi narodi, a svrha radi koje je od Boga dan jest, da čuva nevinost i pomaže čovjeku kod obuzdavanja tje-

lesnog nagona. Zato se treba brinuti da se s jedne strane stid u omladini budi, goji i sačuva, a s druge strane da se ukloni sve što bi stidljivost moglo povrijediti, oslabiti ili pomalo posve uništiti.«

Naprotiv se naturalistički odgoj trudi da prikaže, kako je »društvo izgradilo i naše psihičko držanje prema golotinji«. Temeljna načela naturalističkog odgoja uopće ne priznaju kakovu prirođenu stidljivost i sramežljivost, nego tvrde da su ta svojstva čovjeku nasilno nametnuta zastarjelim odgojem. Zato naturalistički odgoj ne samo da ne respektira ovo prirodno svojstvo čovjekovo, nego se proti njega i bori. Evo za to dokaza iz naše najnovije pedagoške literature: u djelu Sekelj-Tkalčić: »Tvoje dijete« nalazimo i ovaj otsjek: »Stid nije prirođeno svojstvo ljudske duše, nego ga je društvo u nas usadilo. Društvo traži naročito da prekrijemo svoje organe. Malom djetetu još nekako oprašta golotinju, ali tačno po svome programu nastoji da dijete što *prije nauči stidu*, da što prije pokriva svoje tijelo. Naš odgojni sistem priljubljuje se društvu, pa se mora obazirati i na društvene zakone i propise. Željeli bismo ipak da se pred djetetom ne pretjeruje. Ne dopuštajmo da konvencionalni moral prerano razvije lažni stid bez sadržaja, bez prave ljudske vrijednosti.« (Minerva *1938 str. 121*)

Ako je jedamput uništen svaki osjećaj sramežljivosti i stida, nije li onda i najintimnije svetište mladićeva nutarnjeg života širom otvoreno nebrojenim faktorima koji ugrožavaju njegovu nevinost? Rijetko se kada na ruševinama stida započinje borba za *očuvanje nevinosti* — a ako bi se takova borba i započela, koliko bi bio oteščan njezin uspjeh.

SEKSUALNI MORAL U OBITELJI

Uz čuvstvo sramežljivosti zacijelo je najjača prirodna obrana nevinosti: seksualni moral u samim obiteljskim zajednicama. Dosljedno tome: mladež će biti to više očuvana od zlih utjecaja, što je viši moral u obitelji — ali i obratno: krivo shvaćeni odnosi u obitelji bezuvjetno imaju fatalni utjecaj i na potomstvo. A kakav je danas moral u bračnim zajednicama realno nam i objektivno crta papinska enciklika o kršćanskom braku. (Casti connubii od 31. XII. 1930.) Ovdje vrhovni čuvar i naučitelj moralnih vrednota iznosi sve one bolesti od kojih današnji brak i današnja obitelj boluju. Te su bolesti napose borba protiv djece, borba protiv bračne vjernosti i borba protiv nerazrješivosti braka. Sveti Otac ne štedi najoštrije izraze kad prikazuje i osuđuje ove poroke. »Ali to je crtanje sv. Oca prema onomu kako stvari doista stoje u savremenom životu još i — preblago.« (Dr. Živković, Enciklika Pija XI., str. 99)

Te stvari nisu današnjoj mladeži nepoznate. Mladež je i te kako dobro informirana o najintimnijim uzrocima bijele kuge. A za razne moralne zablude o braku crpi ona obilno znanje iz tolikih romana pisanih u duhu slobodne ljubavi, nadalje iz mnogih filmova

i kazališnih predstava. Moramo ustvrditi, da danas cijeli javni život na rafinirani način nastoji ne samo obraniti posve pogansko shvaćanje braka, nego ujedno i svim silama propagira ovakovo shvaćanje bračnoga života.

Zar da onda našoj mladeži, koja sve to zna, bude uopće stalo do borbe za očuvanje nevinosti i čistoće? A ako joj nije ni stalo, smiješno je i pomisliti, da bi se takva mladež čuvala i klonila zlih utjecaja koji direktno izazivlju raspoloženje za seksualne prekršaje.

Ali ne samo da na našu mladež loše utječe ovaj liberalni i laicizirani duh u našim obiteljima: ona i u samoj svojoj obitelji prima takav odgoj, koji širom otvara vrata seksualnim prekršajima. Već citirana knjiga — »Tvoje dijete — savjeti roditeljima i odgojiteljima o modernom odgoju na psihološkoj osnovi« — raspravlja u 16. poglavlju o onaniji. Evo samo nekoliko monstruoznih stavaka iz tog poglavlja: »Pokazalo se da je onanija vrlo rana pojava, primjetilo se da ponekad već i dojenče onanira, a gotovo da nema djeteta, koje nije onaniralo od svoje 3 do 5 godine.« Auktor ove knjige žali predratne generacije, jer su radi zastarjelih načela nosili »žig društvene osude« — naime radi onanizma. »Društvo je držalo da je onanija štetno zadovoljavanje i upravo prljanje samoga sebe.« Drugim riječima: onanija nije štetna i nije prljanje samoga sebe! »Sjećamo se još živo onih zabranjenih knjiga iz naše mladosti, sjećamo se knjiga liječnika i stručnjaka, u kojima bi najmračnijim bojama prikazivali »po čitav život« štetne posljedice takova prljanja samoga sebe. Ti »prosvijećeni« pisci pozivaju se na Kanta koji je pisao o poroku o »razbludnom oskvrnjivanju samoga sebe«. Auktor nadalje citira nekoga prelata Kappa i s ironijom spominje, kako se taj pisac prijeti mladeži odanoj onaniji: sušenjem hrptenice, ludilom i samoubivstvom.

Savremeni auktor tješi nadalje i sebe i sretne roditelje i odgojitelje, koji se daju od njega savjetovati i voditi: »Otada se štošta promijenilo. Pitanje je izazvalo nebrojene diskusije, pa danas već postoji velika literatura, koja brani mišljenje, da onanija nije štetna ili bar da nije uvijek štetna. Neki štaviše misle, da je upravo neurotski simtom, ako dijete ne onanira u doba, kad je onanija obligatna pojava.«

Ugledni auktor ne bi bio dosta moderan i dosljedan svom učitelju Freudu, kad ne bi spomenuo, kako će »roditelji lako zapaziti, da i dojenče uživa, kad se igra spolnim organom. Ta posve nevina pojava prva je faza dječje onanije.

Posve bi pak bio promašen odgoj, kad roditelji ne bi bili upućeni i u ovo: »Nije značajno samo onaniranje, nego je značajna svijest o krivici, koja je produkt odgoja. Onanija je jedino štetna kad je udružena sa sviješću o krivici.« Roditelji su naime krivo informirani — ta oni su iz one predratne periode, kad se još smatralo, da je onanija grijeh. To mišljenje koje su poprimili u svojim mladim danima, sačuvali su, pa ga sad predaju i svome djetetu. Odgovaraju ga moralom ili mu prijete teškim bolestima, koje će

ga spopasti, ako bude oskvrnuo sebe. Roditelji i odgojitelji čine krivo, ako onaniju pobijaju tako, da je prikazuju kao grijeh, kao sramotu, kao nemoral, kao zlo, koje će donijeti štetu zdravlju.« (Pa čime da je onda pobijaju?)

Monstruozna je logika i u ovoj stavci: »U depresivnim raspoloženjima dijete onanira češće, onanijom kao da se želi osloboditi depresije. Poslije onaniranja javlja se svijest o krivici, a ova izaziva novu depresiju, a time i opet učesta onaniranje. To je »đavolji krug« koji karakterizira dječju neurozu. I baš ta činjenica najbolje pokazuje, da je opravdana misao: svijest o krivici neće navesti dijete da prestane onanirati — naprotiv ona ga nagoni da još češće onanira.« (str. 128)

Sva su Minervina izdanja kod nas vrlo raširena, pa će i citirano djelo zaći u mnoge naše hrvatske i katoličke obitelji. Iz te će knjige mnogi naši oci i majke crpsti načela za odgoj svoga razmaženog jedinca ili jedinice i posve nekršćanski odgojiti taj svoj jalovi podmladak. A ova Minervina knjiga nije osamljeno djelo, koje posve naturalistički, po Freudovoj psihologiji promatra odgoj omladine.

Kad sve ovo uočimo, ne čudimo se žalosnoj konstataciji, da je danas i sama obitelj u odgoju zatajila. Ona institucija »koja je neposredno od Boga osnovana za vlastitu svrhu, da rađa i odgaja djecu« (Pijo XI.), i koja je u prvom redu pozvana da odgaja, kako određuje Crkveni Zakonik u Č. 1113: »Roditelji su strogo dužni da se svim silama brinu za vjersko-ćudoredni odgoj djece«. Ta je institucija danas do korijena bolesna, jer se njezin život temelji na lažnom moralu. A k tome je zaražena i posve krivim materijalističko-naturalističkim odgojnim načelima.

PRECJENJIVANJE I IZOLIRANJE SEKSUALNOG NAGONA

Negativni utjecaji na seksualni odgoj omladine izvršuje nadalje precjenjivanje i izoliranje seksualnog nagona.

Za seksualni je nagon apsolutno važno da mu se prizna ono značenje, koje taj nagon uistinu ima i s obzirom na pojedince kao i s obzirom na cijelo čovječanstvo. Narav mora biti predmetom štovanja a ne sramote — veli Tertulijan. A ta se misao odnosi i na seksualni nagon. »Svako istinsko shvaćanje čovjeka mora dati pravo mjesto spolnome nagonu kao i svim ostalim nagonima. Možda i više mjesta nego bilo kojem drugom nagonu; jer ako nagon jela i pila — kojemu Očenaš priznaje veliku važnost — ima da sačuva individualno biće, spolni nagon prelazi neposredni egoistični cilj, te po njemu muž i žena sudjeluju u cilju, koji daleko prelazi prolaznu vrijednost njih samih.« (Seksualni problemi str. 279)

Ne možemo reći, da je citirano mišljenje francuskog pisca — koje je posve ispravno — također i stanovište modernog društva. Moramo naprotiv konstatirati, da se danas općenito seksualni nagon daleko precjenjuje. Za mnoge moderne ljude — a tu je za-

cijelo po srijedi utjecaj Freudov — ne postoji veće dobro i veća sreća od seksualnog iživljavanja. Sekusalni nagon postaje središtem interesne sfere modernog čovjeka, što više postaje središtem i samog životnog nazora. Pa ipak nije seksualni nagon jedini nagon čovjekov, a nije ni najvažniji, ni najjači, pa prema tomu ne može ni seksualnost biti središte svih problema, koji interesiraju i tangiraju modernog čovjeka.

Ova činjenica da se danas na svim područjima ljudskog stvaranja seksualni nagon toliko ističe i precjenjuje ne može ostati bez velikoga ali i štetnoga utjecaja na mladež.

Paralelno s ovom općom i velikom zabludom moramo navesti i drugu, koju bismo s njemačkim piscem Schrötelerom nazvali: »Izolacijom seksualnog nagona«. Mnogi naime moderni psiholozi i pedagozi izlučuju spolni nagon iz njegove naravne povezanosti s ostalim nagonima i uopće s cijelim čovjekom. A ipak je spolni nagon samo dio onog bića koje se zove čovjek i koje ima svoj jasno determinirani cilj. Spolni nagon dolazi do svog potpunog izražaja samo onda, kad ga se promatra u sklopu i skladu s cijelom ljudskom naravi. U ovakove pogreške izoliranja seksualnoga nagona padaju svi moderni etičari, psiholozi i pedagozi, kojima nije zadnji smisao seksualnog nagona: zakonito sjedinjenje dviju slobodnih osoba, muškarca i žene, u svrhu rađanja i odgoja djece, nego im je na umu i na srcu »slobodno zadovoljavanje« spolnom nagonu i iživljavanje u seksualnim nasladama. Pristaše ovoga seksualnog materijalizma iznose cijeli katalog raznih »brakova« koji bi njihovim nenaravnim i nemoralnim načelima imali dati neku sankciju. Kod takovih se pisaca spominje: »Omladinski brak« (Jugendehe), »Postepeni brak« (Stufenehe), »Privremeni brak« (Zeitehe), »Pokusni brak« (Probeehe), »Drugarski brak« (Kameradschaftsehe). U Njemačkoj postoji cijela literatura, koja raspravlja o ovim pojedinim vrstama brakova te ih opravdava sa stanovišta fiziologije, psihologije i etike. U svim se tim raspravama zapaža otvorena tendenca, da se seksualno područje izuzme iz područja etike i morala, jer ono uopće nije moralno kvalifikovano, ono po sebi nije ni dobro ni zlo nego indiferentno. Jasno je da ovakovo shvaćanje i prakticiranje seksualnoga života ruši svako dostojanstvo čovjeka i da se protivi ljudskom biću kao takovom. U spolnom naime životu mora doći do izražaja ne samo harmonija između duha i tijela, nego i hijerarhija duhovnog elementa nad materijalnim. Tjelesno jedinstvo u seksualnom životu ima biti manifestacija i simbol onog duboko proživljavanog duhovnog jedinstva i ako toga nema, onda su seksualni odnosi posve poživinčeni, samo fiziološki čini skopčani s uživanjem najniže vrste. I tako gledamo, kako kruti materijalizam prodire i u najintimnije područje ljudskoga života, u ono područje, koje bi i te kako imalo biti duhovno i sveto, dakle par excellence idealno.

Sve je to neizbježiva posljedica materijalističke filozofije. Jer »ako materijalizam i ima neki moral, on ga može osnivati sa-

mo na hedonističkim i utilitarističkim razlozima, ali on ne može izgraditi istinski i ljudski moral — koji će imati na umu — kako to i treba — sve zahtjeve naše prirode u svoj njihovoj punini i složenosti, a isto tako ovisnosti njezinih snaga. Još će manje smisla imati taj moral za zahtjeve naše zadnje svrhunaravne svrhe.« (Seksualni probl. str. 96)

ZAVOĐENJE NA SEKSUALNE PREKRŠAJE

Ako ovome, što smo dosada naveli, dodamo još jednu činjenicu, koja zacijelo u najjačem stupnju negativno utječe na seksualni odgoj savremene mladeži — a to je: direktno zavođenje na seksualne prekršaje — onda dobivamo bar donekle vjernu sliku onih okolnosti u kojima se današnja omladina osobito intelektualna odgaja i sprema za život.

a) Lektira. Tko bi nabrojio sva ona rafinirana sredstva kojima se današnji vijek služi u širenju nemorala kod omladine. Navedimo samo najmarkatnija.

Bezuvjetno moramo staviti na prvo mjesto čitanje neprikladne, opasne i pokvarene lektire.

Nitko ne niječe i ne omalovažuje opravdanost i potrebu čitanja. Ali u isti čas svi razboriti i savjesni odgojitelji imperativno traže od svojih gojenaca veliki oprez u izboru lektire. Čine to zato, jer je svakom odgojitelju, koji ima zdravi sud, očito, kako velike štete nanosi čitanje nepodesne lektire. Lektira može isto toliko štete nanijeti, ako je zla, kao što i koristiti, kad je dobra. Nije bez zanimljivosti, da su tu opasnost uviđali i umovi prije kršćanske ere. Tako Ovidije kaže svojim čitateljima:

Eloquar invitus: teneros ne tange poetas!
Submoveo dotes impius ipse meas.
Omnia pone feros quamvis invitus in ignes,
Et dic ardoris sit robus iste mei.

(Reći ću ti iako nerado: okani se ljubavnih pjesnika! Ne preporučujem ti pače ni mojih vlastitih pjesama. Baci odlučno sva ova djela u vatru, makar ti bilo i teško, da vatra zajedno s knjigom uništi i plamen tvoje pohote.)

Španjolski filozof Balmes izjavio je jednom prilikom svojim prijateljima: »Poznato vam je, da je vjera duboko ukorijenjena, u mom srcu. Pa ipak kadgod pročitam koju zlu knjigu, osjećam potrebu, da što prije uzmem u ruke Sv. Pismo, Nasljeduj Krista ili životopis Bl. Ljudevita Granadskog, da popravim dojam zle knjige. Što će sve doživjeti oni mladići, koji se usuđuju čitati sve bez izbora! Ova me pomisao napunja strahom.« (Holl: Wahn und Wahrheit, Herder 1917, str. 373)

Glasoviti bečki propovjednik o. Abel D. I. rekao je jednom s propovjedaonice, da je on sam poznavao četiri mladića, koji su pošli moralnom stramputicom i završili samoubojstvom jer su čitali Goetheovo djelo »Werthersleiden«. A Goethe ne samo da nije zamjerio milanskom nadbiskupu, kad je ovaj u svojoj nadbiskupiji

zabranio čitanje njegovih djela, nego mu je to i imponiralo. Jednom zgodom naglasio je ovaj veliki pjesnik: »Ja uopće nisam pisao za djecu, pa niti za onu, koja već imaju dvadeset godina.«

Godine 1906 pisale su talijanske novine o samoubojstvu talijanskog kneza Pignatellia, koji je u samo predvečerje svoga vjenčanja nasilno prekinuo nit svoga života. Pokraj njegova trupa nađena su Nietzscheova djela. (Holl, Sturm und Steuer, str. 208)

Zato nije nimalo nekulturno ni natražnjački ako Crkva svojim članovima putem Indeksa zabranjuje čitanje stanovitih djela. »Čovjek danas mora imati neki putokaz, da se u nebrojenosti filozofsko-bogoslovskih sustava može snaći. Današnji pisci i mnogi tobožnji učenjaci na nedokazanim predpostavkama grade svoje sustave, koji imaju zadaću, da ruše ono, što je stoljećima vrijedilo kao jedino istinito... Danas se događa da ljudi koji nemaju nikakove filozofske ni bogoslovske spreme, koji nisu dublje proučili ni svoje struke, hoće da govore o dubokim i teškim filozofskim i bogoslovskim problemima. Potrebno je u tim okolnostima, da Crkva priskoči u pomoć svojim vjernicima i da im dade putokaz čega da se čuvaju, da ne zađu s pravoga puta istine.« (Cf. Dr. Gunčević, Indeks zabranjenih knjiga, Mostar 1924, str. 30 i 31)

Nesistematska i nekontrolirana lektira napose je opasna po onu intelektualnu omladinu kod koje još nije posve dovršen proces puberteta. Kod te je naime omladine vrlo jak instinkt za slobodom i samostalnošću. Iskustvo pokazuje, da ta mladež vrlo rado uzima u ruke razne filozofske spise, koji daleko nadvisuju njezinu rasudnu moć. Ili opet takove auktore koji najbolje odgovaraju njezinu pubertetsko-revolucionarnom raspoloženju. Kao primjer dosta je da spomenemo Freudovu Psihoanalizu i Blumovo djelo o braku.

b) K i n e m a t o g r a f i. Kao instituciju koja direktno kvari mladež osobito intelektualnu navedimo na drugom mjestu kinematografe. Nije potrebno dokazivati da se danas u kinematografima prikazuju upravo nebrojeni po vjeru i moral vrlo opasni filmovi. Okruglo se može reći, da 30 % svih filmova radi o ljubavnim stvarima, 27 % o provalama i zločinima, a 15 % o čisto seksualnim pitanjima. (Život 1938, str. 218)

U istom časopisu nalazimo i ove interesantne informacije: »Za vrijeme jedne američke kino-ankete posjetila je jedna grupa socijologa i psihologa više zavoda za mladenačke zločince, da se uvjere o poraznim učincima kina. Na upit, što su naučili u kinu, nesretna se mladež porazno izjavila: naučili smo otvarati kase, obijati brave dućana, rezati danju žice zvonaca za alarm, bez buke vaditi stakla u prozorima i uvlačiti se u stanove, baratati puškom, upotrebu dijamanata za rezanje prozora, tehniku, kako da brzo i neopaženo stignemo na mjesto gdje treba izvesti krađu i onda brzo iščeznuti, upotrebu lažnih ključeva itd.«

Poznati pedagoški pisac Schilgen veli u svom djelu »Um die Reinheit der Jugend« (Düsseldorf 1936, str. 138) o utjecaju kina na čistoću: »Filmske predstave što ih žele od nevjere i ne-

čistoće opsjednuti ljudi, jesu za mladež direktno zavađanje na nečistoću. Strah od grijeha i stid bježe iz njihovih duša, a mjesto njih osvaja slast srce radi takvih doživljaja. Radi gledanja je učinak puno dublji i trajniji, nego kod čitanja nečistih knjiga. K tomu se mladeži sve do u potankosti pokaže i predoči, kako treba sve udesiti, da si pribavi slasti za kojima uzburkana strast teži. Najopasnije je što je čitav način mišljenja okužen, podsvijest napunjena nećudorednim slikama, koje neprestano podjaruju na grijeh, neprestano izronjuju iz podsvijesti i vabe na grijeh. Neki mladić koji se godine i godine čuvao čistim, pisao mi je: Dao sam se zavesti da odem na zlu predstavu, i smjesta su iščezle sve moje dobre odluke.«

Od filmova davanih u zadnje vrijeme u zagrebačkim kinima spomenimo samo jedan »Zaražena krv«. Na reklamama za taj film čitali smo i ove izraze: »Prvi veliki američki tonfilm koji obrađuje seksualnu temu. Najidelikatnija tema. Već je dosta lažne sramežljivosti! Svako treba da znade opasnosti koje donosi slobodna ljubav. Samo za odrasle!« S tim dovedimo u vezu ocjenu filma u Hrv. Dnevniku (4 VI 1939): »Bilo je jasno da će se privući najviše mlađarije do dvadesete godine, koja je u pretežnom omjeru ispunila prostrani Luxor kino.« Na ovo bismo samo još nadodali: Conclusio patet.

Koje čudo da je sv. Otac Papa Pijo XI. 1936 izdao encikliku »Vigilanti cura«, u kojoj među ostalim veli: »Kinematografija je doista nauka o stvarima, koja poučava i u zlu i u dobru bolje i uspješnije za većinu ljudi, nego apstraktno razumsko dokazivanje. Treba dakle da se kino digne na niveau kršćanske savjesti, i tako prestane biti oruđe nemorala i pokvarenosti.«

c) Kazalište. Među načinima kojima se današnja mladež kvari nije neaktuelno spomenuti i kazalište. Ova institucija zacijelo ima vrlo mnogo dobra: utvrđuje, produbljuje i proširuje znanje stečeno u školi i povoljno utječe na razum i osjećaj. Ali kazalište zna biti i opasno. Možda nijesu tako rijetki komadi, na koje bi se morala primijeniti izreka jednog duhovitog Francuza: »Le théatre corrige les manières, corrompt les moeurs« — kazalište ispravlja manire a kvari ćudoređe, »U zagrebačkom kazalištu se događa, da pristojni parovi ustaju i odlaze nakon prvog čina... jer ne mogu dalje gledati sramote i bestidnosti, što ih govore i izvode glumci i glumice.« (Dr. Živković, Enciklike Pija XI. str. 99)

d) Nečedno odijevanje. Moramo ovdje s posebnim naglaskom spomenuti i nečedno odijevanje, koje s kultom golotinje neizrecivo mnogo štete nanosi javnom ćudoređu uopće, a napose mladeži. Činjenica je naime, da lakoumna odjeća ženskog svijeta kod muške omladine raspiruje strasti i izaziva seksualno raspoloženje. U koliko treba pohvaliti, što se moderna nošnja kud i kamo više osvrće na higijenske zahtjeve, u toliko treba pokuditi, što taj moderni način krojenja odijela ima često pred očima samo

tijelo u koliko je ono instrumenat za nemoralne seksualne užitke. S nećudoredno odjevenom ženskom susreće se današnji srednjoškolac možda već i u obitelji — to danas baš nije rijetko, ako baš ne u vlastitoj obitelji, onda zacijelo na ulici, u kinu, u kazalištu, na kupalištu, na vlaku, na brodu, osobito u plesnim dvoranama. Zato savremeni kateheta mora i s tim negativnim utjecajem i te kako da računa. 14 II 1926 rekao je Pijo XI. da propovjednici i župnici nikada neće dosta glasno podići svoj glas protiv ove profanacije ljudskoga tijela, koje je Božji hram. Tako da se mnogih nećudoredno obučenih žena Krist mora samo stidjeti.« (Dr. Živković, Encikl. Pija XI. str. 117)

e) Š p o r t. Nije za mladež bez opasnosti ni savremeni šport. Nipošto nismo proti umjerenom i razboritom športu, koji odgovara svim zahtjevima morala i higijene. Ali u tom baš jest opasnost modernog športa, što se kod njega tako lako prelazi preko moralnih načela. A gdje se negira metafizika, egzistencija duše i moralni poredak, tu se ne može nikakovim športom ni samom tijelu koristiti, jer je tijelo najintimnije sjedinjeno s dušom u jedno biće čovjeka.

Ako je šport u svojim pravim granicama, koristan je ne samo s higijenskog stanovišta, jer propagira fizičko zdravlje ili sa psihološkog, što pruža duševni odmor i stvara dobro raspoloženje, nego je takav šport vrlo potreban i za smirenje seksualnih poriva. Ali ako šport polazi sa čisto materijalističkog stanovišta, ako za nj egzistira samo tijelo bez duhovnog principa života, ako mu je tijelo upravo idol, a cilj Nietzscheov Uebermensch, onda je više nego jasno, da je takav šport od velike štete po moralni odgoj omladine. Mi se ne bismo usudili mirne savjesti ustvrditi, da je šport kojim se naša omladina bavi i koji na tu omladinu ima utjecaja posve čist od ovih razornih tendencija.

f) Z a j e d n i č k i n a s t u p i mladića i djevojaka. Daljnja opasnost od naturalističkog gojenja športa proizlazi iz zajedničkog vježbanja i zajedničkih nastupa mladića i djevojaka. Nema sumnje da u ovakovim zgodama djevojke gube onu napose njima prirođenu sramežljivost, a u mladića se seksualna požuda raspali do maksimuma. Moralista i pedagog Schilgen veli, da je u četiri oka pitao mladiće, koji su sudjelovali kod ovakovih zajedničkih nastupa, na što su tom prigodom mislili. Oni su mu priznali, da uopće nisu mislili na gimnastičke produkcije, nego su svu svoju pažnju svratili na tjelesne forme svojih kolegica. Davati mladeži prigode za mješovite športske vježbe i nastupe, znači direktno im iz srca čupati sramežljivost, a ipak je i po Foersterovu mišljenju ovo svojstvo najjača prirodna zaštita na seksualnom području. Sramežljivost je jaka tvrđa svih moralnih običaja. Narod u kojeg nestaje stidljivosti i sam brzo propada.

U glasovitoj enciklici o kršćanskom uzgoju mladeži Pijo XI. posve zabacuje koedukaciju kao uopće pogrešnu i opasnu za kršćanski odgoj. Ona je osnovana na naturalizmu koji poriče istoč-

ni grijeh. Sveti Otac nadalje uči da je koedukacija nenaravna i štetna: »Povrh toga u samoj naravi koja spolove čini različitima po organizmu, sklonostima i sposobnostima, nema nikakvog razloga zbog kojeg bi moglo ili moralo biti miješanje, a još manje izjednačenje u odgoju obih spolova. Oni su prema divnim nacrtima Stvoriteljevima određeni, da se uzajamno upotpunjuju u obitelji i društvu baš po svojoj raznolikosti. Ova zato mora biti sačuvana i zaštićena u odgojnoj izgradnji nužnom razlikom i primjerenim odgajanjem koje je u razmjeru s raznim dobama i okolnostima. Ta načela neka se po zakonu kršćanske razboritosti primijene u zgodno vrijeme u svim školama, a naročito u razdoblju, koje je za odgajanje osjetljivije i odlučnije, kao što je to doba prve mladosti. Neka se primjenjuju i u gimnastičkim i u športskim vježbama s osobitim obzirom na kršćansku stidljivost ženske mladeži, kojoj nipošto ne dolikuje nikakovo isticanje ni javni nastup.«

Uistinu je žalosno što upravo one kulturne tekovine i ustanove toliko škode moralu omladine, koje bi morale biti najjače pozitivno sredstvo u odgajanju čistih karaktera. Ali i literatura, kazalište, šport postaju danas po omladinu puno opasniji, ako uočimo, da se svim tim ustanovama, osobito literaturom, i komunizam služi u svojoj propagandi.

g) Komunizam. Dr. Gunčević, izvrsni poznavalac prilika u našim srednjim školama, u svojoj vrlo savremenoj brošuri »Komunizam u srednjoškolskim klupama« najprije raspravlja o činjenici, da i u našim srednjim školama ima organiziranih komunista, koji u svojim tajnim kružocima izučavaju komunističku ideologiju, a još više metodu. Upravo ovaj razorni komunistički rad predstavlja danas najveću opasnost po moralni odgoj srednjoškolske omladine pa s tom opasnosti moraju bezuvjetno računati svi odgojitelji osobito *roditelji i vjeroučitelji.*

Da o tome perfidnom rovarenju komunista u našim srednjim školama navedemo samo nekoliko činjenica prema spomenutoj brošuri Dr. Gunčevića: Komunisti nastoje da se neopaženo uvuku u sva legalna đačka društva, s nakanom da skreću rad tih društava na lijevo, da koče rad u tim društvima, da steknu lične veze s ponajboljim i najpokretnijim radnicima te da ih u zgodan čas privuku k sebi. Čim se u tim društvima malo bolje snađu, već osnivaju u njima svoje ćelije, oprezno narivavaju svoja načela i svoju literaturu.

Ti su komunistički agitatori najopasniji upravo na onom području, na kojem je mladež najslabija: oni perfidno ali posve otvoreno i direktno navode na seksualnu razuzdanost. »*Komunistima je prvi zadatak* uništiti u omladini baš u doba njezinog puberteta svaki smisao za seksualnu uzdržljivost. Počinje se najprije s izrugivanjem uzdržljivosti. Čemu i komu za volju se uzdržavati? Onda uvjeravaju mladež, koju su počeli obrađivati, da uzdržljivosti uopće nema i da je razvratnost opća pojava. Ide se dapače tako daleko da se dobro obrađene komunistkinje svijesno podaju neiskusnim ili teže osvojivim

mladićima. Te obrađene komunistkinje obskrbljene su i nekim letacima, u kojima ih se upućuje, kako će spolno općiti i kako će spriječiti zarazu, začeće i slično. Prvo je pravilo moralni pad, a onda na tom padu nadograđivanje. Poslije pada daje im se u ruke posebno odabrana literatura. Freudov uvod u psihoanalizu u Lorenzovu prijevodu, glavni je priručnik za uvod u moralni razvitak komunističke omladine.«

Koliko utjecaja na omladinu ima Freudova teorija u komunističkoj obradbi i praktičnoj primjeni najbolje pokazuju sami srednjoškolci. Dr. Gunčević navodi u svojoj brošuri domaću zadaću jednog maturanta pisanu 21 II 1938. U toj zadaći nalazimo među ostalim i ovo: »Potreba iživljavanja se danas shvaća najviše u seksualnom pogledu. Stajalište s kojega danas ljudi gledaju seksualno iživljavanje je vrlo konzervativno, jer ga ocjenjuju kao nemoralno. Ali moramo istaći, da je to jedna potreba koja je vrlo usko povezana s duševnim životom. Ako ne bi bila ispoljena ova potreba seksualnog zadovoljenja u dovoljnoj mjeri, moglo bi doći do duševnih poremećaja i intelektualnih zaostalosti. Ovo iživljavanje je krivo shvaćeno kod nas omladine. Mladići koji osjete, da su postali sposobni za spolni akt hoće da ga iskorišćavaju do skrajnosti. Oni to hoće da vrše bez granica, ali ovo pretjerano iživljavanje dovodi do fizičke iznemoglosti i kao posljedica se javljaju starci u muževnoj dobi.«

Antikomunistički bilten iz Beograda od 25 XII 1937 ovako govori o razornom komunističkom agitiranju: »Poznanstva počinju na predavanjima, u seminaru ili laboratorijima, gdje se čine poznanstva i nude razne sitne usluge... Sistematski se razbijaju kod mladih studentkinja t. zv. lažni pojmovi o stidu i malograđanskim zabludama. Govori im se stalno o štetnosti i zastarjelosti današnjeg braka, porodice i društvenih okova, koji ugušuju svaku individualnu slobodu, slobodan naučan rad i pravo na samostalan život.«

Kod srednjoškolske omladine napose nastoje komunistički agitatori izazvati omalovažavanje, prezir i mržnju na obitelj. Za komuniste je obitelj zastarjela buržujska ustanova, anahronizam. Znadu komunistički agitatori da bi im sav trud i novac bio uzaludan, kad bi mladež bila pod utjecajem roditelja i odgojitelja; zato je u njihovoj taktici prvo: uništiti svaki auktoritet. Kod mladeži u pubertetu nije ništa lakše postići nego to, jer upravo u tim godinama poraste samosvijest i nagon za slobodom i samostalnošću. Dakako da nakon sistematskog obrađivanja mladeži i nakon zatajivanja svakog pa i roditeljskog auktoriteta komunističkim agitatorima nije teško prijeći i na zadnju točku svog bezbožnog programa: još im samo preostaje da iz srdaca svojih bijednih žrtava iščupaju i zadnji tračak vjere, jer Boga ni duše nije nitko vidio i jer je nepametno misliti, da postoji nešto što ne vidimo.

Ali komunizmu smeta i nacionalizam i patriotizam, prema Lenjinovu načelu: Osjećaj privatne svojine izveden je iz ideje o

naciji i porodici. Dakle, da bismo ubili taj osjećaj, treba da razorimo nacionalizam i obitelji. Patriotizam uključuje sav duševni depozitum jednoga naroda: javni i privatni život po vjeri, zdravi shvaćeni brak, seksualnu stegu, opći auktoritet u kući i društvu. Sa svime se time sukobljuje komunizam i zato se cinički izruguje patriotizmu.

Kod nas su komunisti ujedno i nacionalisti, ali su nacionalni ljevičari — a hrvatstvo im je samo meka da lakše privuku neupućene. (Cf. Dr. Gunčević: »Komunizam u srednjoškolskim klupama«, Zagreb 1939.

h) R a s i z a m. Zacijelo ni rasistički seksualni moral nije bez utjecaja na našu srednjoškolsku omladinu; ta propovijeda ga i propagira nama susjedna moderna Njemačka. Pogledajmo nekoja načela toga morala: »Za svaku zdravu ženu je životni cilj materinstvo i materinska ljubav (Mutterschaft und Mütterlichkeit). Ako ona ne može postati majkom u braku zbog sadašnjih društvenih prilika, onda neka postane majkom izvan braka. Više se ne smije žigosati djevojka koja je postala majkom, ni »nezakonito« dijete. Za velike borbe što čekaju naš narod na istoku i zapadu, uzdržavanje i povećavanje naših životnih i borbenih snaga postaje najvišom dužnosti. Zbog toga dolazi na drugo mjesto monogamijski brak, za kojim normalno težimo. Mora se omogućiti brzo razrješavanje braka bez djece. Ništa se ne može prigovoriti mladiću, koji, prije nego što da vjeru svojoj ženi, želi učiniti »eksperiment« u nekoj vrsti braka na pokus, da bi od nje mogao imati muško potomstvo.« Ako prihvatimo rasističko načelo, zaključak se po sebi razumije. Tako i ovaj zaključak: »Za odrasla čovjeka ne postoji spolna krepost. Njegova je moć rađanja potpuno u službi rase. Isto je tako i sa silama žene koja može postati majkom. Glavno načelo svakoga zdravog seksualnog poretka mora biti: pribaviti rasi jake individualnosti. U nekim slučajevima treba podupirati i udruženje žena, koje su spremne i izvan braka rađati djecu sa snažnim ljudima, ako to potreba naroda zahtijeva.« U različitim oblicima pojavljuju se u drugim zemljama slični zahtjevi. Fašisti propovijedaju po prilici isto. A u Francuskoj kao da neki u tom vide lijek za naš strašni denatalitet. Pod utjecajem rasističke higijene stvoreni su zakoni i zakonski nacrti o sterilizaciji. (Seksualni problemi str. 100—101)

Jedna liječnica na trećem kongresu njemačkog društva proti veneričkih bolesti iznosi ove misli i konstatacije: »Bez spolnog života ljudsko biće je nedovršeno i okrnjeno. Sva je sreća da to i žene danas napokon znaju. Sve je veći broj onih radinih obrazovanih žena, a neudatih, koje se zbog ovoga ili onoga razloga, nijesu mogle udati, a ipak imaju neki odnošaj. To su smione i svijesne žene koje svojim sestrama pripravljaju bolja vremena. Moram priznati, da mi se rijetko događa da naiđem u svojoj ordinaciji na žene koje su poslije tridesete godine ostale djevice... Ovim že-

nama, ovim junakinjama, smionim i prirodnim, koje su često najbolje u svom spolu, moramo pružiti svoju moralnu pomoć. I recimo iskreno, one imaju pravo, što rade na stvaranju jednog novog doba. Borimo se skupa za pravo na spolni život, kao najbolje sredstvo za obranu od spolnih bolesti.« (Seksualni problemi str. 99, bilj.)

Kada ovo imamo na umu, onda jasno vidimo, da rasizam nije ništa manje opasan po javni moral — osobito omladine — od samog famoznog komunizma.

POSLJEDICE MATERIJALISTIČKOG I NATURALISTIČKOG SEKSUALNOG ODGOJA

Popuštajući utjecajima o kojima smo do sada govorili gotovo se redovito događa, da savremena omladina uređuje svoj seksualni moral prema posve lažnim materijalističko-naturalističkim načelima. U toj je pojavi još najfatalnija činjenica, što omladina ta svoja načela ponese i u zrelu muževnu dob i po njima uređuje svoje bračne odnose.

Da je danas bračni život osobito u krugovima intelektualaca inspiriran i vođen nekršćanskim moralom, najbolje dokazuje cijeli kompleks činjenica, koje ukratko nazivamo bijelom kugom. Samom socijalnom bijedom nipošto se ne mogu ni približno motivirati uzroci ove rak-rane na organizmu modernih naroda, pa i našeg. Činjenice dokazuju da danas bijela kuga najviše razara obitelji intelektualaca i takove obitelji koje su u socijalno-ekonomskom pogledu posve opskrbljene. »Po rodovima njihovim poznat ćete ih« — veli Gospodin. Po činjenicama bijele kuge mora svaki moralista, socijolog i pedagog zaključiti na zadnji njezin uzrok: na opadanje kršćanskog seksualnog morala i manjak kršćanskog shvaćanja braka.

A kako se haranje bijele kuge u svakoj generaciji sve više zapaža, moramo na temelju toga zaključiti, da ona raste razmjerno sa širenjem materijalističkog shvaćanja života, a napose života u braku. Moramo nadalje na tom temelju zaključiti, da naša mladež uistinu unosi u život i brak ona moderna materijalistička i naturalistička načela, koja savremenim odgojem prima, te bez jačeg uznemirivanja savjesti po tim načelima živi.

Kada inteligencija ne bi bila zaražena krivim načelima o seksualnom životu i seksualnim odnosima, ne bi ni famozna bijela kuga ni blizu u tolikom opsegu harala i po našim selima. Nije nam nepoznata činjenica, koliki liječnici po provinciji odobravaju, pa i sami izvršuju pobačaj. Danas se već ni moderna znanost »eugenika« ne pita puno za savjet, nego smo tako daleko došli, da već sama sebična i buržujska volja bračnih drugova: »ne želimo i ne trebamo dijete« opravdava svako izigravanje prirodne svrhe braka, štoviše opravdava i sam kirurgijski zahvat, da se moderna majka riješi balasta, koji joj nepravedno oduzima komoditet i smeta u materijalističkom »iživljavanju« u »zakonitom« braku.

KRIVO FORMIRANA SAVJEST OMLADINE U SEKSUALNOM POGLEDU

Nema sumnje da naša moderna mladež po odgoju dolazi do krivo formirane savjesti u tom predmetu. Iako je savjest samo primjena moralnog zakona na pojedinačno konkretno djelo — a tu primjenu vrši razum koji već svojim naravnim svijetlom upoznaje temeljna načela moralnoga reda, ipak se savjest može i krivo odgojiti, tako da njen glas nije uvijek u skladu s objektivnom normom — a može ju se i uspavati, te se ona ne javlja uvijek, kada bi se po svojem određenju imala javljati. Dakako da tim ne mislimo tvrditi da je mladić kod odgoja samo pasivan i da ni malo nije odgovoran, što nekršćanska načela sve dublje zalaze u njegovu duhovnu fizionomiju. On je moralno odgovoran već tim što se slobodnom voljom povjerio vodstvu i utjecaju nekršćanskih faktora, a i nakon što mu je karakter modernim načinom obrađen i izgrađen nije on izgubio prirodne sposobnosti da razlikuje dobro od zla. Ni najteži grešnik ne postaje tim moralno bolestan (moral insanity) i dosljedno moralno neodgovoran. Do toga dovode drugi uzroci fizičke ili psihičke prirode.« (Dr. Živković, Osnovno moralno bogoslovlje, str. 274.)

Pod krivo formiranom savjesti mislimo u prvom redu neistinitu, a onda i popustljivu, tupu i uspavanu savjest.

Savjest je neistinita, kad se njezin glas ne podudara s objektivnom moralnom normom. A tupa ili uspavana je u onoga, koji gomila teške grijehe jedan na drugi a da za to ništa ne mari. Sve mu je to sitnica. Njegov je moralni osjećaj u neku ruku »zamro« pod množinom i težinom grijeha, počinjenih kroz dugo vrijeme. Ne strepi takav pred grijehom, nego ga pije kao vodu. (Dr. Živković, Op. cit. p. 274.)

Uz loš odgoj i rđavo društvo još su uzroci popustljive savjesti neznanje i lakouman i grešan život. »Naravno samo takovo neznanje za koje pojedinac sam nosi krivnju. Ima ljudi kojima se na svakom koraku pruža mogućnost, da se u pitanjima odgoja savjesti dobro upute (propovijedi u crkvama, predavanja, euharistijski sastanci, misije, javne pobožne vježbe i dr.) ali oni sve te prilike dosljedno izbjegavaju. Sami su krivi za svoje neznanje, ako im nisu poznati potrebni propisi za valjan kršćanski život.« (Dr. Živković, Op. cit. p. 276.) Jednako je i lakouman i grešan život uzrokom popustljive savjesti: »Znamo da veliki dio omladine obojega spola radi ovoga razloga nastoji uspavati svoju savjest a ona onda lako otupi. A što mlad navikne, toga se zrio teško odvikava. Strasti znadu istina biti jake i teške, ali je i pomoć Božja blizu, pa tko pruža ruke za njom, dohvatit će je sigurno.« (Dr. Živković, Op. cit. p. 276.)

NEKOJI PISCI KOD NAS O NEGATIVNIM UTJECAJIMA

Ne možemo prešutjeti, da se o seksualnom odgoju omladine, napose srednjoškolske, dosta često raspravljalo po raznim doma-

ćim časopisima. Kao primjer spominjemo članak Josipa Rukavine, štampan u »Napretku«, pedagoškoj i školskoj smotri, 1931. str. 358—363. »Spolni instikat — to je jaki instikat. A međutim u interesu je individuuma, da se on zaustavlja i do vremena zaglušuje. Potrebno je uvjeriti mladež, da je čovjek dužan sačuvati spolnu nevinost do konačnoga formiranja organizma. A to od njih ne traži samo potreba fizičkog zdravlja. Nevinost ima golemo značenje za sav daljnji psihički razvitak. Čovjek ima jedan osjećaj koji ne susrećemo kod životinje. To je osjećaj stida. Taj osjećaj ne samo što ograničuje spolni instikat, već zahvaća i sve ono što je protivno ćudoređu. Stid odvraća čovjeka kod postupka koje zabranjuju pravila časti, urednosti i morala uopće. Ali kad se izgubi nevinost u razvitku omladine, grubo se ruši osjećaj stida, a ujedno nazaduje i pravilan razvitak ćudorednog shvaćanja. No sam stid ipak ne iscrpljuje potpuno skrb oko obrane nevinosti u psihičkom životu mladeži. Da se može omeđiti spolni instikat, zadržati njegov utjecaj, potrebna je jačina volje koja uostalom na tom području ne smije kod čovjeka oslabiti koz dugi niz godina.« Auktor nadalje ističe potrebu jačanja volje kao uvjet za uspjeh u borbi za nevinost: »Volja kako znamo čeliči se samo u neprestanom vježbanju i borbi. Utjecaj nevinosti vrlo je snažan na organizam koji raste i koji se jača, ona ostavlja duboki trag za sav kasniji život čovjekov, ona osigurava harmoniju u razvitku kako osjećaja tako i volje.« (Josip Rukavina, Psihologija djece u različitim periodama njihova razvitka, Napredak 1931., str. 363.)

Sve je ovo, što auktor kaže, lijepo i dobro, ali njegovo raspravljanje ne uzima u račun najjače motive koji su upravo glavni pokretači u radu oko očuvanja nevinosti, a to su Bog i Njegova volja, te metafizičko i nadnaravno dobro svakoga pojedinca.

Daleko je premalo rečeno »da je čovjek dužan sačuvati spolnu nevinost do konačnog formiranja organizma«. On je dužan čuvati potpunu nevinost do zakonitog braka, pa makar u brak stupio cijeli niz godina nakon »formiranja organizma«, a u zakonitom braku dužan je čuvati bračnu čistoću. To znači da su mu sa njegovim zakonitim bračnim drugom dopuštene samo one spolne funkcije, koje su u skladu sa naravnim zakonom i sa svrhom braka.

Lijepo je rečeno, da je nevinost mladiću potrebna ne samo radi fizičkog zdravlja, nego da ona ima i golemo značenje za sav daljnji psihički razvitak. Međutim ne radi se tu samo o fizičkim i psihičkim interesima, nego se u prvom redu radi o relacijama prema Apsolutnom Biću, Bogu, radi se o nadnaravnom i Božjem životu u duši svakoga pojedinca. Jer samo oni, koji su čista srca moći će Boga gledati, i jer ništa nečista neće ući u nebo.

Posve korektno ističe auktor citiranog članka potrebu jake volje, »da se može omeđiti spolni instikat, zadržati njegov utjecaj«. Uostalom nije volja pozvana da »omeđuje spolni instikat«, jer je on već omeđen onim ciljem radi kojega ga je Bog stavio u ljudsku

narav, nego je posao volje, da — kao i sve druge nagone — posve podvrgne razumu koji je prosvijetljen i vođen naravnim i pozitivnim zakonom Božjim.

Auktor se međutim ne upušta u važno pitanje kojim sredstvima i kojim načinom može čovjek doći do tako potrebne jake volje. On doduše ističe: »volja, kako znamo, čeliči se samo u neprestanom vježbanju u borbi«. Ali tu je još uvijek otvoreno pitanje, radi kojih motiva će se čovjek dati na tu, nimalo ne ugodnu borbu, i gdje će naći sredstva koja će ga u toj borbi krijepiti do pobjede, da njegovo djelovanje ne bude neprestano ponavljanje: »video meliora, proboque, deteriora sequor«.

Mnogo lijepih ideja iznosi Dr. Paja Radosavljević, profesor njujorškog sveučilišta u članku — »Moralno vaspitanje«, Glasnik prof. društva, 1923. svez. 5, 6, 7. Pisac upozorava u tom članku, da problem moralnog odgoja nije samo pitanje škole: »U prvom redu problem nije samo pitanje škole. Kadgod javna moralnost nije ono što bi trebala da jest, svet je naklonjen da odgovornost baci na javne škole. I Crkva mora uzeti odgovornost, a i dom, kućevno ognjište, mora nositi svoju odgovornost.«

Iako pisac ovoga članka računa i na suradnju crkve iako govori o koristi čitanja Sv. Pisma, on ipak ima nekršćanske pojmove o moralu uopće. Za njega je »moral u ljudskoj rasi proces evolucije.« »Moralnost se razvije iz primitivnog praistorijskog društva... Moralnost je socijalna pojava. Moralnosti ne bi bilo, kad bi u vaseljeni bilo samo jedno stvorenje. Moralnost nastaje kada dva stvorenja žive skupa, kada jedno stvorenje mora da poštuje prava drugoga stvorenja... Zbog toga se moralnost i razvila baš onda, kada su se ljudi poveli u grupe, kada su se obrazovala bratstva i plemena... Ljudska rasa postaje moralna korak po korak, postepeno.«

Nigdje se u citiranom članku ne spominje, da je izvor i vrhovna norma moralnosti sam Bog. Ne ističe se činjenica, da se moralni red u prvom redu sastoji u odnosu čovjeka prema Apsolutnom Biću — Bogu, a onda u odnosu čovjeka prema čovjeku. Cilj je moralnog reda, a po tome i moralnog »vaspitanja« da pokaže čovjeku put, kojim će ostvariti svoj objektivni cilj: proslaviti Apsolutno Biće — Boga, i subjektivni cilj: postignuće konačnog i neprolaznog blaženstva. »Blaženstvo je posjedovanje onoga dobra koje našu razumnu prirodu potpuno usrećuje te potpuno smiruje sve naše želje i težnje. Takovo potpuno zadovoljstvo, smirenje i sreća može biti jedino u posjedu najvišeg i najsavršenijega dobra, kakvoga nema izvan nestvorenoga dobra, izvan Božje bitnosti. Dakle: blaženstvo se čovječje nalazi u Bogu.« (Dr. Živković, Osnovno moralno bogoslovlje, p. 63.)

Mnogi pisci uviđaju potrebu, da državna vlast onemogući tako brojne negativne utjecaje na moralni uzgoj omladine. O tome lijepo piše Dr. P. Radosavljević u citiranom članku: »Neracionalno je po društvo — ili državu ako hoćete — da se prosto troši

novac za buduće pokoljenje i onda da se trpe degradisani uticaji u zajednici koja praktički obara svako dobro, što je nastavna sila kadra da učini. Dužnost društva je u prvom redu da raščisti atmosferu što je više moguće.« O utjecaju filmova na omladinu napose u seksualnom pogledu i dužnosti države da zakonom zabrani sve štetne filmove, govorio je u Senatu 24. ožujka 1934. Dragoslav P. Đorđević, senator i bivši pomoćnik ministra prosvjete. Njegove riječi iskreno priznaju pravo stanje stvari, ali su ujedno i teška optužba za sve mjerodavne i odgovorne faktore. Njegove riječi navodimo prema »Napretku« g. 1934. br. 5. str. 199. »Film ovakav kakav je, predstavlja najveće moguće zlo sa gledišta vaspitanja. Vrlo često on je prava pornografija i direktno služi razvratu. Mračne dvorane bioskopske, to su često trovališta ljudskih duša, one su grobnice moralnog osećanja i zrelog sveta, a kamo li omladine. Devedeset od sto filmskih komada ima za siže ljubavni odnos čoveka i žene koji se vrlo često svodi na čisto seksualni dodir jednoga i drugoga pola. I onda se može zamisliti kako to destvuje na seksualni razvitak, maštu i seksualno uznemireni organizam omladine muške i ženske. Gospodo senatori! U jednoj ženskoj gimnaziji uhvaćena su ljubavna pisma, koja su učenice IV. razreda pisale jedne drugima. Sadržina je njihova takova, da se ona nisu mogla pročitati na sednici profesorskog saveta, nego ih je svaka nastavnica za sebe pročitala. Ona je takva, da se pisma ne mogu čitati ni u ozbiljnom muškom društvu. A sve te učenice, utvrđeno je, nisu izbivale od bioskopa. Gospodo senatori! Onaj ministar prosvete, koji uspe da zakonom zabrani razvraćanja preko filma, ne samo omladine nego i celokupnog našeg naroda — to će biti čovek zaslužan da mu se podigne spomenik kao braniocu javnoga morala.«

Ako usporedimo naše prilike u pogledu nemoralnih filmova danas, sa onima u godini 1934. kad su ove riječi izrečene i napisane, vidimo, da se prilike nisu ni najmanje popravile a ove i slične i konstatacije i pritužbe ostale su samo »glas vapijućeg u pustinji«. Tako je prije par tjedana zagrebački »Katolički List« protestirao protiv pornografskih filmova, koji se u Zagrebu prikazuju i za koje se pravi velika reklama.

Ne ćemo stoga tvrditi da se u raznim časopisima nisu kod nas dizali glasovi proti tolikim lošim utjecajima na moralni, napose seksualni, uzgoj omadine. Ali ti nam glasovi nisu otkrivali zadnje uzroke tolikih tamnih strana sadašnjice, i nisu prstom uprli na sigurne lijekove proti ovim opasnostima. Drugim riječima: nisu postavili sjekiru na korijen zla. Velika većina naših pedagoga, psihologa i moralista hoće da riješi problem seksualnog uzgoja bez religije, bez obzira na Boga i Njegov zakon, bez obzira na odnos čovjeka prema Bogu — a to je krivo i to ne vodi nikakovim rezultatima. U vezi s tom žalosnom pojavom piše profesor morala na bogoslovskom fakultetu zagrebačkog sveučilišta, Dr. A. Živković: »Mi želimo, da pedagozi lajici i odgojitelji stručnjaci ne puštaju

s vida kao odgojni faktor, religije, kojoj pripadaju... Osnovica svakom preporodu, svakom napredku i traženju »boljega čovjeka«, »novoga društva«, »novih staza i puteva« i sl. jest jedino moral: svijesno upravljanje ljudskih čina k jednom cilju, koji je u skladu s voljom Božjom! Moralni je napredak moguć samo tamo, gdje se održava moralni red, koji nije ništa drugo, nego u poretku stvari i njihovom određenju izražena volja Božja. Tko hoće da uzgoji mladoga čovjeka i da ga dovede do realnih uspjeha u životu, taj se ne može i ne smije izdvojiti izvan toga moralnoga reda i stupati svojim putevima ili nekim svojim posebnim stazama. Svima je nama udarena jedna staza i preko naše savjesti, kao glasnika volje Božje, prokazan jedan put kojim treba stupati u životu, da dođemo do cilja. Tko ga ne pozna bilo svojom krivnjom, bilo tuđom, dužan je, da se s njim upozna. Mogućnosti su na dlanu.« (Bog. Smotra, 1935. Vjersko-moralni odgoj srednjoškolske omladine, str. 327, 330)

Punim pravom upozorava veleučeni g. pisac citiranog članka cijelu našu javnost, da »naša hrvatska stručna knjiga koja obrađuje pitanja obrazovanja i odgoja s religijskoga gledišta, stoji na visini.« Upozorava na djelovanje Hrvatskog Katehetskog Društva i »Kršćanske škole«: »Kroz dugi je niz godina naše Hrvatsko Katehetsko Društvo u Zagrebu u svom organu »Kršćanska škola« i čitavom nizu izdanja obrađivalo ta pitanja i obrađivalo ih svestrano, naučno i stručno, da u toj stvari nipošto ne zaostajemo za drugim jačim narodima. I na svojim sastancima ovih posljednjih godina *raspravljaju katolički vjeroučitelji o svim pitanjima, što zasijecaju* u odgoj i vjersku izobrazbu naše omladine, naročito srednjoškolske. Pa unatoč toga dolazi sa strane njihovih kolega lajika do napadaja, koji nam kao narodu ne služe ni na čast ni na korist. Kako ćete to objasniti? Samo tako, što mnogi lajici ne poznaju rada svojih kolega kateheta i što ga mnogi namjerice ignorišu postavljajući se dijelom iz nepedagoških a dijelom iz nenaučnih razloga na jedno posve oprečno stanovište. To je posvuda glavni razlog.« (Bogoslov. Smotra, 1935, str. 327.)

Da završimo razlaganje o negativnim utjecajima na seksualni odgoj omladine. Nimalo nas ne tješi činjenica, da je svaki individuum odgovoran za svoj razvoj, za svoja načela i djela uza sav negativni utjecaj premnogih faktora. Pokraj svega toga nas teško zabrinjuje budućnost omladine i cijelog naroda. Neodoljivim imperativom nam se nameće dužnost, da pronađemo prikladna sredstva, kojima ćemo sistematski raditi na preporodu naše omladine, napose intelektualne.

TEMELJNA NAČELA SEKSUALNOG UZGOJA

Mnogi su i raznoliki utjecaji koji se poput teških udaraca spuštaju nad mlade, meke i neiskusne duše naše omladine. I mi s dubokom boli konstatiramo, da već broj naše omladine tim udarcima podliježe. Zar uistinu mora biti tako? — Zar je naša mladež

osuđena na to, da najljepše godine svoga života, proljeće svoga života, pokloni tami i laži i u toj periodi rastepe svoj mladenački idealizam, svoju žarku ljubav i divsku energiju — mjesto da sve to sistematskim i mudrim odgojem sačuva, umnoži i utka u fizionomiju cjelokupno svog života?

Na svoju osudu ali na svoju veliku utjehu moramo odgovoriti: Ne bi moralo tako biti.

Jer u onom dijelu naše omladine koja je već zaražena pokvarenom lektirom i koja je pod utjecajem cijelog niza destruktivnih faktora pošla stramputicom, duboko je u duši ukorijenjena jaka čežnja: biti moralan, jak i potpuni karakter. I u tim dušama sniva iskra vječnog idealizma, koji je početnik ljudske naravi usadio u sva svoja razumna bića. I naša zalutala omladina nosi makar u podsvijesti čežnju, da se oslobodi svojih prljavština i da se iz tamnog i sterilnog podzemlja digne u čiste, svijetle i plodne sfere. A ta podsvijest od vremena do vremena postaje svijesni i jaki krik okovane duše za slobodom i istinom.

Naša mladež, koja se udaljila od kršćanskog morala strahovito trpi. Ne mislim ovdje na fizične boli, koje su često u vezi sa seksualnim prekršajima, nego na one subtilne, nutranje, psihičke boli, koje su toliko veće od tjelesnih, što je duša savršenija od tijela. Da takove boli postoje rado će dopustiti svi razboriti psiholozi. Jer uza sve lažno uvjeravanje Freudove psihoanalize o nužnosti seksualnih prekršaja »da ne bi došlo do duševnih poremećaja i intelektualne zaostalosti«, uza sve uvjeravanje Blum-ovo, da je »barbarski, kad se u punoj snazi mladosti pod prijetnjom pada i beščasti u djevici obuzdava nagon, koji je pokretna snaga prirode« — ipak svaki mladić svjetlošću zdravog razuma i glasom savjesti — bar od vremena do vremena upoznaje ispravna životna načela i prema tim načelima uspoređuje svoj pokvareni i propali život. Nije moguće da se u takovim časovima ne pojavi najintezivnije grizodušje. Ako bi tko tvrdio, da je današnja mladež tako duboko pala, da ona uopće više ne bi htjela biti čista i idealna — taj ne pozna psihologije omladine.

Ako se pitamo, zašto je dio naše omladine duboko pao, odgovaramo s pedagogom Foersterom: »Zli utjecaji na mladež porasli su našim danima do kulminacije, a unutarnji je otpor reduciran na minimum.« Drugim riječima naša omladina nije s jedne strane bila dosta jasno, uvjerljivo, srdačno i pristupačno upozoravana na sve opasnosti za njezinu nevinost. Nije joj uopće prikazana uzvišenost, ljepota, kao i potreba nevinosti, a još joj je u manjoj mjeri dan temeljiti unutarnji odgoj volje, koja bi bila u stanju suprotstaviti se svim skliskim zamkama i iznijeti pobjedu. Naša mladež nije uvedena u praksu svladavanja samoga sebe. Moderna psihološko-pedagoška načela zahtijevaju popuštanje voljicama do apsurda. Iz naše je mladeži gotovo iščezla svijest dužnosti. Toj su mladeži nepoznate one unutarnje radosti, koje proizlaze iz svijesti: ispunio sam dužnost. A takove se radosti ne mogu

mjeriti s nikakovim sjetilnim užicima, jer su one čisto duhovne, koje su upravo u takvim razmjerima sa sjetilnim užicima, u koliko duh nadvisuje materiju. Mjesto čisto duhovnih radosti dolaze tjelesni užici, koji tijelo iscrpljuju i jednako uništavaju duševne energije — ali dolaze i teške nutarnje borbe, koje svršavaju zdvojnošću a kadšto i samoubojstvima.

Uza sve to što ne zatvaramo oči pred činjenicama i što realno upoznajemo stanje stvari, ipak ne smijemo biti malodušni, nego puni oduševljenja i pouzdanja u Boga moramo bilo započeti bilo nastaviti rad oko moralnog dizanja naše omladine.

Već a priori moramo ustvrditi da uspjeh u ovom radu ovisi u prvom redu o konkretnim uzgojnim načelima. Treba dakle naći takova uzgojna načela, koja su u skladu s općim moralnim propisima i koja odgovaraju rezultatima moderne pedagogije i psihologije.

SEKSUALNA POUKA

Vjeroučiteljeva je dužnost u prvom redu svoju omladinu poučiti, kako u svim vjersko-moralnim istinama, tako napose u seksualnim stvarima.

a) *Racionalizam u seksualnoj pouci.* Zadnjih se decenija među pedagozima i psiholozima mnogo raspravljalo o seksualnoj pouci. Pojavila su se mnoga kriva i vrlo opasna mišljenja. Mnogi su se naime stavili na stanovište: »Znanje liječi sve.« Zato su forsirali što raniju i što opsežniju pouku. Dijete *mora biti prije poučeno, nego li dođe u opasnost* da pogriješi. Znanje je najpodesnije preventivno sredstvo protiv padu; ono i kasnije čuva od moralne stramputice. Pristaše ovoga stanovišta vole isticati: ne može se poricati katastrofalna opasnost, koja prijeti omladini — zato poučimo temeljito tu omladinu da je spasimo. Nema razloga koji bi nas mogao sputavati u tom poslu. Uostalom sve što se odnosi na propagaciju života, na umnažanje roda ljudskoga, nema ništa u sebi sramotnoga, sve su to moralne i legalne stvari. Ako se o tom predmetu govori znanstveno, apstraktno, onda takovo razlaganje ne može vrijeđati stidljivost. Pa konačno i stidljivost ima svoje granice. Ako ona i mora čuvati moralne vrednote u djetetu, ne smije se stidljivosti za volju ostati u neznanju, biti smješnim i naivnim.

Ovo je očevidno teza racionalizma, koji zastupa stanovište, da je znanje jedino koje čovjeka na seksualnom području spasava. Ali racionalizam zaboravlja, da znanje u mnogo slučajeva ne sprječava zlo, nego upravo u nj gura. Duhovito primjećuje Rigaux: »Morali smo doživjeti XIX. vijek da u pedagogiji dođemo do ovoga sredstva za liječenje seksualne požude: opisivanje zabranjenog ploda.«

b) *Kritika racionalističke škole.* Proti ovoj racionalističkoj školi diže se i moderni pedagog Förster. Tako u seksualnoj etici i pedagogiji iznosi ove misli: »Za mene ne postoji

ni najmanja sumnja, da je fino razvijeni osjećaj stidljivosti daleko veći čuvar čistoće u mladeži i od najuspjelijih seksualnih pouka.«

Ako se gdje osjeća potreba da se dadu seksualne pouke i ako se koji učitelj ili učiteljica osjećaju sposobnima da ovakve pouke dijele, ovakovima Förster preporučuje, da pozovu dva do tri učenika (učenice) u svoj privatni(!) stan i neka im ondje u formi etičko-religiozne pouke saopće temeljna načela seksualnog života. Iz ovoga vidimo, koliko Förster zazire od službenih školskih, javnih i zajedničkih seksualnih pouka. On nadalje hvali stare pedagoge, koji su upravo osjećaju stidljivosti pripisivali veliko značenje. Oni su znali da u seksualnoj pedagogiji nije glavno svratiti misli na seksualne stvari (kao što čini moderna škola!) nego naprotiv — vješto misli odvratiti od toga predmeta. Znali su nadalje da i sam razum kojega alarmiramo protiv seksualnih poriva tako lako postaje robom seksualnosti. Zato je njihovo nastojanje oko sređivanja seksualnog nagona manje počivalo na teoriji i znanju, a više na njegovanju religioznih misli, koje čovjeka izdižu iznad sjetilnosti i sve više utvrđuju u duhovnom određenju. — Na drugom opet mjestu veli: »Odgojitelj može na tom području daleko više dobra učiniti po indirektnoj metodi, naime po jačanju volje, nego direktnim razjašnjivanjem.« Ali zato bi »sav školski posao, sva školska disciplina i cijela naučna građa — sve bi se to moralo odnositi, koliko je samo više moguće, na kulturu volje«. »Vrlo je požaliti što odgoj karaktera nije više najuzvišeniji cilj školskog rada i uopće centar cijeloga školskoga života.«

O našem predmetu konkretno je pisao njemački kardinal Bertram u djelu »Charismen priesterlicher Gesinnung und Arbeit« (Herder 1931, str. 73). Riječi koje navodimo upravo su namijenjene svećenicima kao odgojiteljima omladine.

»Nastaje pitanje, kako se daleko smije ići u razjašnjivanju nagonskoga života. Do koje je granice ovakvo razjašnjivanje potrebno i korisno? Poznata je činjenica, kako su psiholozi i pedagozi upravo na ovom području mijenjali svoje stanovište a sve za ljubav svome stručno-pedagoškom experimentiranju. Otvorena i javna seksualna pouka u školama nije imala za posljedicu oplemenjivanje i dizanje ćudoređa. Već je 1916. 18. VI. njemački ministar prosvjete u parlamentu izjavio: »Nije svrha škole da u nastavi daje direktne seksualne pouke. U prvom redu je zadaća roditelja da svoju djecu u toj stvari pouče. Sama se škola ne može staviti neposredno u ovakovu službu. Uostalom od ovakovih pouka ne smijemo mnogo ni očekivati. Slobodan sam upozoriti, da među studentima medicine ne hara manje pošast spolnih bolesti, nego među studentima ostalih fakulteta. Ne smijemo dakle precjenjivati uspjehe spolnih pouka. Ne leži u tome glavno sredstvo. Mnogo su važnija ona koja nam pruža etika, moral i religija.« — Na drugom mjestu veli isti pisac (Kardinal Bertram): »Općenito se priznaje, da je danas uobičajeni način seksualnih pouka uz prikazivanje filmova ovakvog sadržaja promašio svoju svrhu. Često se s kato-

ličke strane upozoravalo na beskorisnost i opasnost ovakove metode. Istom su žalosne posljedice morale pokazati da su ova upozorenja odgovarala pedagoškim interesima. Na ovom području napose vrijedi ona: Reverentia pueroi«

c) Što veli sv. Otac? Da bismo lakše došli do onih načela kojih se savremeni vjeroučitelj mora držati u svom učiteljskom i odgojiteljskom radu, navedimo ovdje još i direktive Vrhovnog Učitelja kršćanstva — za nas najmjerodavnijeg auktoriteta. U enciklici o kršćanskom uzgoju omladine veli Pijo XI.:

»Najviše je opasan onaj naturalizam, koji u naša vremena prodire na polje odgoja u vrlo osjetljivom pitanju, kakvo je pitanje čistoće ćudoređa. Vrlo je raširanjena zabluda onih koji opasnim zahtjevom i ružnim izrazima promiču tako zvani spolni odgoj krivo misleći, da će mladiće zaštiti od sjetilnih opasnosti pomoću čisto naravnih sredstava na pr. smionim upućivanjem i preventivnom podukom bez razlike, pače javno, i što je još gore izlažući mladiće već zarana prigodama, da ih priviknu, kako kažu, i otvrdnu im duh proti ovakvim pogibeljima.

Iz ovih riječi jasno razabiremo, da sv. Otac posve zabacuje javne seksualne pouke kao vrlo opasne i nepodesne.

U naturalističkim uzgojnim načelima osobito su naglašene dvije zablude: Prva je zahtjev, da se omladini daje što temeljitija i opsežnija, medicinsko-fiziološka i zajednička spolna pouka. Druga — mladež treba da se već zarana privikne »pogibeljima« i da u njima otvrdne.

Ovo su dvije karakteristične novosti uzgojnog sistema zadnjih decenija, od kojih ljudi očekuju izvanredni uspjeh: zdravo pokoljenje u seksualnom pogledu. Mladež zapada u seksualne prekršaje — tako se naime tvrdi — jer je od starijih promišljeno podržavana u neznanju. Ona nije poznavala opasnosti koje joj prijete, ali ju je čar nepoznatoga tolikom snagom privlačio, da je sama odgonetnula seksualne tajne ili se dala informirati od nepozvanih, koji su joj svojim informacijama samo škodili. Tako će biti i u buduće, ako se mladeži ne poda, svestrana preventivna pouka. Drugi opet kažu, da je dosadanji odgoj bio odveć sramežljiv: brižno se od mladeži uklanjao svaki seksualni utisak. A kad tako uzgojena mladež ipak dođe u seksualnu slobodnu okolinu, onda postaje žrtvom već prvim zavodljivim igrama svojih požuda: »jer nije u raznim prigodama otvrdnula i postala neosjetljiva za seksualne podražaje«. Proti ovoj anomaliji ima samo jedno sredstvo: »otklonimo sve tajnovite zavjese i razjasnimo već djeci spolni život. Ovakva će mladež već zarana otvrdnuti i u raznim prigodama neće padati.« — Ali ne ostanimo kod ove naoko možda »uvjerljive« teorije, nego pogledajmo tu teoriju i njezine »uspjehe« u praksi.

d) Uspjesi rac. i natur. odgoja. Današnja moderna mladež već je od ranih nogu informirana o pojavama seksualnog života. U tome joj stoje na službu: razni ilustrirani časopisi, knjige — osobito darvinističko-naturalistički — filmovi u kinima,

školski »higijenski« filmovi, pa još k tome i usmeno razlaganje seksualnih pojava. Ne može se dakle tvrditi, da ta mladež nije »seksualno prosvijetljena«. A ne manjkaju ni sredstva kojima se u toj mladeži uništava svaki osjećaj prirođene stidljivosti: tu uslugu čini osobito moderno odijevanje, koje u filmu, kazalištu, u plesnim dvoranama i u mnogim ilustriranim časopisima izlaže na promatranje napola golo ljudsko tijelo. Moderni odgoj stavlja omladini na raspolaganje sve što naturalistička odgojna načela zahtijevaju — i sada se pitamo: gdje su ti toliko obećavani uspjesi takovog odgoja? Mi naprotiv konstatiramo, da je upravo pod utjecajem ovakovih odgojnih načela seksualna razuzdanost naših dana sve veća. Dosta je da spomenemo sve češće nemoralne filmove, brojniju naturalističku literaturu, sve više golotinje i nemorala u plesnim dvoranama, kupalištima i na plažama, sve manje vjernosti u bračnom životu, bijela kuga, sve češće rastave braka itd. Zadnje uzroke neuspjeha naturalističkog odgoja lijepo i uvjerljivo crta Pijo XI. u već citiranoj Enciklici: »Ovakvi su u velikoj zabludi, jer ne će da priznadu prirođenu slabost ljudske naravi, ni zakona o kom govori Apostol, a koji se protivi zakonu razuma. (Rim. 7, 23) Pače i prezirno prelaze preko samog iskustva činjenica koje nas utvrđuju, da, osobito kod mladića, grijesi proti ćudoređu nisu toliko plod njihovog intelektualnog neznanja, koliko su u prvom redu plod slabosti volje, koja je bila izvrgnuta prigodama, a da je nijesu pomagala milosna sredstva.«

e) K r š ć a n s k a   n a č e l a   o   s e k s u a l n o j   p o u c i. Papa međutim nipošto ne zabacuje svaku spolnu pouku:

»Ako se u ovom vrlo osjetljivom predmetu, uzevši u obzir sve prilike, pokaže potrebnom neka individualna pouka i to u zgodno vrijeme i od onoga, koji od Boga imade odgojnu misiju i staležku milost, treba da se kod toga čuvaju svi oprezi koji su veoma dobro poznati tradicionalnom kršćanskom odgoju a koje je dovoljno opisao Antoniano: »Takva je i tolika naša nevolja i sklonost, da nam mnogo puta služe kao pobuda na grijeh one iste stvari, koje se spominju zato, da budu lijek proti grijehu. Zato je nada sve važno, da dobar otac, kad govori sa sinom o takvim skliskim stvarima, bude vrlo oprezan, te ne silazi u pojedinosti i razne načine po kojima ovaj pakleni zmaj truje tolik dio svijeta, e da se ne dogodi da u prostodušnom i nježnom dječakovu srcu ne probudi i uspiri taj plamen mjesto da ga ugasi. Općenito govoreći uvijek će, dok još traje djetinjstvo, biti dosta upotrijebiti ona sredstva koja tim učinkom pobuđuju krepost čistoće i zatvaraju ulazak grijehu.« Ovako sveti Otac u citiranoj enciklici.

Na temelje svega ovoga možemo u pogledu seksualne pouke omladine postaviti ova načela:

1) Seksualna pouka omladine ne samo da je moralno dopuštena i dobra, nego je i neophodno nužna, tim više, što na omladinu utječu napose u seksualnom pogledu toliki razni utjecaji.

2) Tu će pouku omladini davati u prvom redu sami roditelji, a onda svećenici. Da ta dužnost tereti najprije same roditelje, proizlazi iz same naravi stvari, a tako sude i mnogi uvaženi psiholozi i pedagozi; Förster, Bopp, Schilgen, Spranger, Rigaux, Kard. Bertram, Toth i dr.
3) Lica koja daju seksualna razjašnjenja neće to činiti polazeći sa stanovišta, kao da bi precizna pouka bila glavno preventivno sredstvo proti seksualnim prekršajima. Svi koji daju seksualne pouke moraju računati s činjenicom, da je na tom području znanje tek nešto sekundarno, a primarno je stvaranje psihološke dispozicije za čisto življenje i nutarnje dizanje i jačanje volje.
4) Odgojitelji će brižno paziti da sa seksualnom poukom ne počnu prerano. Ali će isto tako brižno paziti, da ne nastupe prekasno, da ih ne bi pretekli nepozvani informatori.
5) Neće pristati na javne pouke o seksualnim pojavama i ne će dopustiti da se njima povjerenoj omladini fiziološki razjašnjavaju seksualne funkcije, pogotovo ne pomoću slika i filmova koji prikazuju same spolne organe. Javne i zajedničke pouke u tom predmetu davat će samo u onom opsegu, u kojem to dopuštaju opća moralna načela i naravna i kršćanska stidljivost. Razumije se da će opseg pouke udesiti prema dobi i realnoj potrebi svojih gojenaca. (Vidi: T. Toth, Jugendseelsorge, Kap. VI, Das sexuelle Problem der Jugend).
6) Gdjegod se pokaže potreba pružit će i detaljnu seksualnu pouku, ali će to činiti privatno. (Otac u obitelji, vjeroučitelj u ispovijedaonici ili u školi, sobi ili društvenoj dvorani pred manjim brojem slušača.) Govorit će oprezno i decentno i izbjegavat će svaku riječ koja bi mogla više škoditi nego koristiti i koja bi mogla biti povodom kakve teže napasti.

Dr. Toth daje za praksu još ove savjete: Premda ova pouka ima da bude po mogućnosti kratka, govorimo tako jasno, da nitko ne bi iza pouke osjećao potrebe, da se o istom predmetu i kod drugih osoba informira. Upozorimo ih da o tim stvarima ni međusobno ne razgovaraju. Ne upotrebljavajmo pri toj pouci riječi i izraze, koje mladići ne bi razumjeli, jer bismo im tim dali povoda, da se kod tih stvari dulje zadrže u mislima, nego što je potrebno i da i kod drugih traže razjašnjenja. Govorimo u ozbiljnom tonu, tako da već vanjska forma našeg razlaganja jasno pokazuje, da je predmet o kojem govorimo, uzvišen i svet. Ton govora neka je naravan, nipošto afektiran ili nervozan. Ne smijemo dati dojam, da smo u neprilici, što o tom predmetu moramo govoriti ili nastupiti kao da smo »uhvaćeni«. Napose treba jasno protumačiti, što je u tom predmetu grijeh, a što nije.

Vjeroučitelj će prema ovim smjernicama iznositi načela katoličkog seksualnog morala mirno, razborito i konzekventno, te tamquam auctoritatem habens — forsirati njegovo ispunjenje. A iznosit će ta načela u onom opsegu u kojem to propisuje crkvena vlast i u koliko to zahtijevaju potrebe pojedinaca. Usadit će

omladini u srce veliki respekt prema katoličkom seksualnom moralu, jer je to jedini moral, koji bez korupcije čuva i bez kompromisa primjenjuje temeljne naravne kao i pozitivne seksualne zakone. »Usred tisuća pokušaja i bezbrojnih reformističkih pokreta, usred različitih ševrdanja, koja su nastala povodom ovih teorija čak i u kršćanskim crkvama koje su se odijelile od rimskoga jedinstva, katolička Crkva izgleda kao zadnje utočište i jedini braniö tradicionalnoga morala u svoj njegovoj potpunosti.« (Seksualni problemi, str. 87)

Napose će vjeroučitelj kod svojih odgajanika pobiti veoma rašireno mišljenje, da je s e k s u a l n a u z d r ž l j i v o s t š t e t n a p o z d r a v l j e. »Od mladića i djevojaka, od svih neoženjenih i udovaca, dok su u tom stanju, Crkva zahtijeva potpunu čistoću t. j. uzdržavanje od svakog spolnog čina, od svakog hotimičnog spolnog zadovoljenja. Supruzima naređuje bračnu čistoću t. j. apsolutno poštivanje — u opravdanoj primjeni bračnih odnosa — ciljeva braka, kako ih je ona odredila.« (Seks. probl. str. 88)

Ovakova vrsta seksualnog morala nije štetna po zdravlje. »Mladež se mora pripremati na ideju, da onaj, koji griješi protiv ove zapovijedi (uredan život, rad, vježbanje, napor, borba proti škodljivih navika, naročito pretjeranost u pušenju i piću) dolazi do neurastenije, bilo da se spolno suzdržava ili ne, a naročito ako se ne suzdržava, jer uz sve ostale štetne posljedice dolaze i neredoviti spolni odnošaji« (Dr. Eulenburg, profesor na sveuč. neurološkoj klinici u Berlinu). »U svojoj dvadesetgodišnjoj liječničkoj djelatnosti došao sam u dodir s osobama iz svih društvenih slojeva, a naročito s mladićima i studentima... Mogao sam prodrijeti u dubinu njihova života, ali nijesam nikoga sreo, koji bi mislio, da je sebe nemoguće potpuno svladati, ako za to čovjek ima dobru volju i ako ne trpi od nekih abnormalnih indispozicija.« (Dr. Ribbing). »Potrebno je uporno i glasno isticati, da se spolna čistoća i strogo uzdržavanje slažu i s fiziološkim i s moralnim zakonima. Kao što je s moralnog i vjerskog stajališta neopravdano popuštati požudi i strastima, to je isto tako neopravdano s fiziološkog i fizičkog gledišta.« (Dr. S. Beale, College royal u Londonu) (Sva tri svjedočanstva iz — Seksualni problemi, str. 116—117).

Isto tvrdi i pisac djela »Pastoralmedizinische Propädeutik« — doktor med., phil. et juris, Albert Niedermeyer: »Sva velika pitanja ljudskoga života, koja ne tangiraju samo individuum nego i ljudsku zajednicu imaju se promatrati s trostrukog stanovišta: biološkog, socijalnog i etičko-metafizičkog... Ako s ovog trostrukog stanovišta promatramo seksualni nagon, onda ujedno znademo, što imamo držati o spisima onih medicinara, koji se uvijek nanovo trude, da znanstveno dokažu potrebu zadovoljavanja spolnome nagonu, i koji seksualno sustezanje smatraju uzrokom svim mogućim poremećenjima zdravlja, a potpuno svladavanje toga nagona proglašuju nemogućim. Proglašuje se da je zadovoljavanje spolnomu nagonu isto tako neophodno nužno kao jelo i

pilo, ali se pri tome zaboravlja, da uzimanje hrane služi samoodržanju i da prema tomu suzdržavanje od hrane nužno donosi bolest i smrt; a spolni nagon upravljen je održanju vrste, te ako mu se ne udovoljava, ne slijedi odatle prestanak individualnoga života, nego utrnuće vrste. Može se dogoditi da intenzivno javljanje spolnoga nagona učini suzdržavanje dosta mučnim i da tako suzdržavanje prouzrokuje na neko vrijeme živčane poteškoće, ali suzdržljivost proglasiti nemogućom, nesavjesno je iskrivljavanje pojmova. Ja sam doduše naišao na mnoge žrtve nećudorednog života, ali jedva da sam ikada na žrtvu suzdržljivosti.« (Ovdje auktor citira glasovitog pisca Forela)

Postoji samo jedan normalni način zadovoljavanja spolnom nagonu kod čovjeka: to je onaj koji služi umnožavanju vrste a to biva u zakonitom braku. Stoga ljudi moraju prije braka i izvan braka spolni nagon posve obuzdati. Od ovoga se načela nikad ne može odustati. Čistoća prije braka regulatorni je faktor, koji sputava razarajući gorski potok i vodi u uređeno riječno korito koje natapa i oploduje zemlju.« (Pustet 1935, str. 5. i 128).

Ako igdje ne može biti kompromisa ni popuštanja, onda to napose vrijedi za seksualno područje. Gdje se radi o načelima, pravilima, maksimama, koje tangiraju sam prirodni izvor ljudskoga života, koje tresu samim temeljima pojedinaca i zajednice, gdje je individualno i socijalno dobro čovječanstva u pitanju — tu ne može biti pojedincima dopušteno, da prema vlastitom sudu ili bolje prema vlastitim pohotama prave samovoljne iznimke. To tim manje, što se tu radi o nagonu koji se javlja elementarnom brzinom i snagom. Ako je samo jedamput jedna iznimka dopuštena, brzo će se iznimke gomilati, iz jedne nastat će stotina, i princip će biti izigran. A ovakav temeljni princip izigrati, to znači potkopati temelje samoga ljudskoga bića kao takovog. Svako popuštanje nosi u sebi klicu potpune ruine. Tko bi kod popuštanja bio još u stanju postaviti bilo kakovu ogradu moralnosti? »Moralisti«, za koje je seksualni moral samo higijena, preporučuju, naravno, izbjegavanje svakog pretjerivanja, koje bi moglo škoditi zdravlju. Oni bi htjeli propisati »doze« za spolni život ili pak spolni lijek. Lako je propisati mjeru za gorke lijekove; liječnik je skoro siguran, da će ga pacijent poslušati i da neće prijeći mjeru neugodnih lijekova (pa ni sirupa). Vrlo malo zna o ljudskoj slabosti onaj koji se nada, da će se pacijent, — općenito govoreći — držati liječnikovih propisa ili dopuštenja u pogledu spolnih užitaka. Ako nestane moralne ograde, u većini slučajeva će čovjek vrlo lako prijeći od onoga, što je za higijeničara umjerena upotreba na ono, što i najblaža higijena smatra prekomjernim.« (Seksualni problemi, str. 118)

Vrlo jasno i uvjerljivo raspravlja o ovim problemima već citirano djelo: »Seksualni problemi«, napose u drugom dijelu: »Seksualnost i moral«. Iako danas još mnoštvo liječnika zagovara seksualnu slobodu u najširem smislu te riječi, ipak je i sa stano-

višta biologije i medicine jasno, da je onanizam bilo koje vrste štetan po zdravlje. To napose vrijedi za onanizam u braku.« Uznemirivati i izazivati želju za rađanjem opetovanim snošajima a nikada je ne zadovoljiti, to znači razdražiti je do skrajnosti. Onaj, koji se upušta u tu igru, naići će na jake posljedice u duševnom životu.« (Seks. probl. 119).

Zaključujemo ovaj odsjek s riječima istoga auktora: »Istina je, dakle, da spolna potreba u pravom smislu ne postoji, nego sposobnosti za spolni život, i to sposobnosti, koje, naravno, traže, da se upotrebe. Lošim načinom života one se mogu tako razmahati, da stanu sve više zahtijevati, uznemirivati i buniti se, dok ih dobar način života, fizički i duhovni stišava i umiruje, čvrstoća ih svladava, a ustrajno provođenje i najmanje askeze drži ih uvijek potčinjene.« (Seks. probl. 113)

VOLJA I SEKSUALNI ODGOJ

Svakako je prvi korak u seksualnom odgoju omladine — pružiti toj omladini jasne spoznaje o seksualnim pojavama i problemima i to na prikladan način u zgodan čas i u potrebnom opsegu — već prema individualnim potrebama pojedinaca. Ali tim nije još ni blizu riješena teška zadaća savremenog odgojitelja. Samo pruženo znanje neće njegove gojence formirati u čiste i dosljedne karaktere.

a) Zahtjevi mod. psihološke škole. Moderna psihološka škola opravdano zahtijeva, da odgojitelj što više djeluje na volju i na srce odgajanika. »Za odgoj savjesti treba nastojati, da odgajanik ne samo koliko — toliko »shvati« moralnu vrijednost što ju odgajatelj želi ucijepiti u dušu, nego da je u prvom redu zavoli, da se za nju zagrije, te da ga ona zahvati i da ponese njegovu volju k djelu, njegovo čuvstvo k zanosu za krepošću, da u u isto vrijeme probudi udivljenje za takav kreposni (vrijednosni) čin s jedne a odvratnost za protivan čin s druge strane.« (Dr. Živković, op. cit. 296).

Istu misao iznosi kard. Verdier: »Prije svega treba da radimo na tome da u duši odgajanika probudimo moralnu snagu. Čistoća je uvijek pobjeda i to pobjeda nad neurednim težnjama naših sjetila. U tom i jest njezina ljepota. Budimo sigurni, da dajući omladini priliku da okusi intenzivni i uzvišeni život, najbolje je pripravljamo za pobjedu u čistoći. Premda ta priprava počinje izdaleka, ne prestaje zato biti najbolja.«

b) Psihološka osnova duh. vježba sv. Ignacija Lojole.

Nije bez zanimljivosti, da i sam sv. Ignacije u svojoj glasovitoj knjižici »Exercitia spiritualia« izvanredno mnogo pomnje polaže na psihološke momente. On doduše u svakoj meditaciji daje najprije jasnu spoznaju, ali ipak već na početku knjižice ističe: »non abundantia scientiae satiat animam, eique satisfacit, sed sentire et gustare res interne.« U drugom preludiju meditacije

o grijehu stavlja egzercitantu u usta molitvu: »Petere magnum dolorem et lacrymas de peccatis.« Ili prije meditacije o paklu: »Poscere intimum sensum poenae, quam patiuntur damnati.« Krasnu meditaciju De Regno Christi namjenjuje onima »qui magis affici volunt et insignes se exhibere in omni servitio sui Regis aeterni«. — Na početku drugog tjedna duhovnih vježbi nalaže egzercitantu: »Petere cognitionem intimam Domini, qui pro me factus est Homo ut magis ipsum amem eumque sequar«. Nije dosta da Gospodina upoznamo, nego je još potrebnije, da ga uistinu ljubimo, ako Ga želimo slijediti; u trećem tjednu razmatra se muka Gospodinova. Tu sveti Ignacije zahtijeva: »petere dolorem, afflictionem et confusionem eo quod ob mea peccata Dominus eat ad Passionem.« A svrha je zadnjeg tjedna »ut laeter et gaudeam intense de tanta gloria et gaudio Christi Domini Nostri.« U kontemplaciji ad amorem spiritualem traži: »Adducere in memoriam beneficia accepta creationis, Redemptionis et dona particularia ponendo multo cum affectu quantum fecerit Deus Dominus noster pro me.« — Možemo bez pretjerivanja ustvrditi da Duhovne Vježbe sv. Ignacija imaju tako slavnu povijest i da su i danas jednako savremene upravo radi svoje precizne psihologije.

c) Uz jasnu spoznaju potrebna je povoljna psihička dispozicija.

I savremeni odgojitelj mora svojim odgajanicima dati prije svega posve jasne spoznaje — što je nevinost i čistoća, njezina uzvišenost i ljepota, potreba, prednost duha pred tijelom, potreba hijerarhije duha. S druge strane pokazati, što su seksualni prekršaji u sebi, kvarenje divnog plana Božjeg, padanje u sramotno robovanje materiji, uništavanje zdravlja, rasipanje energija, ružna sebičnost. Odgojitelj mora gojencima jasno pokazati i cilj za kojim ide seksualni odgoj: sačuvati nevinu i čistu mladost, da tim izvršim volju Božju, da se bolje pripravim za one zadaće, koje me u životu čekaju, da sačuvam zdravlje, da ne rastepem energije, i dr. Spoznaja i predmeta i cilja mora biti dostatna i jasna. Razumije se da će odgojitelj u raznim prigodama ponovno izložiti i potrebne spoznaje i cilj za kojim se ide — jer s tim spoznajama kao i s ciljem odgajanja mora sav odgojni rad neprestano biti povezan.

Usporedo s tim nastojat će odgojitelj, da u duši svojih odgajanika stvori prijateljsku dispoziciju prema samoj stvari, — prema nevinom i čistom životu. Ako odgojitelj hoće uspjeti, on mora postići ono što sv. Ignacije veli »sentire et gustare res interne«. Njegova omladina mora okusiti i proćutjeti duhovnim sjetilima slatkost i uzvišenost nevinosti i čistoće. Iz toga će se sama od sebe roditi odluka: ja hoću i moram biti nevin i čist. Odgojitelj mora neprestano bdjeti nad nutarnjom dispozicijom svojih odgajanika i svim raspoloživim sredstvima nastojati, da u njima stalno podržava prijateljsko raspoloženje prema čistoći, a odvratnost prema seksualnim excesima. Zato će uvijek, kadgod mu se pruži prilika iznositi nove razloge, motive i primjere koji

stvaraju ovakovo raspoloženje. Napose će nastojati da obori sve one lažne i plitke prigovore i ironije, proti seksualnoj suzdržljivosti.

Bez ove psihološke dispozicije nikada odgojitelji ne će uspjeti da samu volju svojih odgajanika predobije za rad i borbu. A upravo o volji — toj kraljevskoj sposobnosti naše duše — ovisi najviše.

Predobiti volju odgajanika i onda tu volju odgojiti da postane stalna i nesavladiva — to je eto najvažniji, najteži i najdulji odgojiteljev posao.

Upravo je napadno, kako se Förster u svojim djelima bori proti mišljenju, da je pomanjkanje pouke o seksualnom životu glavni uzrok »seksualne podivljalosti i prevelike razdražljivosti moderne omladine«. On uvijek ponovno naglašuje, da je tome pravi uzrok zanemarivanje odgoja karaktera. Isti pisac ne može dosta da naglasi, kako je »sposobnost da se čovjek opre na seksualnom području mnogo više pitanje moralne snage, nego znanja«. Punim pravom ističe on da je mladićevo držanje u seksualnim stvarima samo produkt cjelokupnog njegovog odgoja: »Ako je odgoj mladićev, nježan, razvodnjen, bez načela i samo vanjski, ili tek intelektualističan (a nije postavljen na voluntarističku bazu) — onda će takav mladić uza sva najljepša razjašnjenja u prvoj prigodi pasti žrtvom. Ako li odgoj ide za tim da jača nutarnje osjećaje časti i poštenja kao ustuk svemu što je sjetilno i prosto, onda će tako odgojeni mladić i bez specijalne pouke znati što mu je izbjegavati.« Gustav le Bon duhovito primjećuje: »Narodi koji su otkrili da je odgoj značaja važniji od odgoja uma, mnogo su napredniji nego oni, koji još nisu došli do toga otkrića.« (Rigaux, str. 17) Također i internacionalni kongres za seksuälnu znanost u Berlinu 1926 općenito priznaje: da odgoj u toj stvari ne smije ići samo za tim da pouči, nego da odgoji volju i probudi svijest odgovornosti. (Rigaux o. cit. 16)

Dakle nije glavna opasnost izvan mladića, nego u njemu, u popuštanju i privoli njegove volje: zato valja odgojiti volju, tu gospodaricu i vanjskih i nutarnjih čina. Lijepo veli Payot: »Ostati pobjednikom u borbi protiv tako moćnog instinkta — nije li to snaga nad snagama, čista energija, oslobođena i pobjednička volja?

SREDSTVA ZA ODGOJ VOLJE

Prije nego što navedemo sredstva kojima će se savremeni odgojitelj· služiti kod odgajanja volje svojih gojenaca odredimo najprije definiciju volje. Volja je duševna moć, kojom čovjek nešto hoće ili kojom se odlučuje na djelovanje. Ona je najznatniji rad duše, jer se u njoj očituje spoznavanje i čuvstvovanje. To dvoje ne vrijedi ništa bez volje. Ljude ne sudimo po onom što znadu, a ni po tom, kako je u njih čuvstvo, nego ih sudimo i štujemo prema njihovim djelima. Treba dakle da se razvije jaka i istrajna ali i ćudoredna volja. (Basariček, Pedagogija I str. 126).

Odgajanjem volje dolazimo do značaja. Značaj je najviši cilj i najsavršeniji oblik duševnog razvitka. (Ibid., str. 130)

N a r a v n a   s r e d s t v a

Umjerenost u jelu i pilu, razboritost i čednost u odijevanju, tjelesna urednost, tjelesni rad, umjereni šport, odmaranje i spavanje — sve su to naravna sredstva, koja imadu veliku ulogu u odgoju karaktera. Ovim sredstvima imaju se svi — jednako odgajatelji kao i odgajanici — služiti prema načelu »tantum quantum«. Toliko ćemo se tim stvarima poslužiti, koliko nam koriste za postignuće stanovitog cilja. Zato će odgojitelj iskoristiti svaku priliku, da upozori i na veliku korist ovih stvari, kao i na veliku štetu, ako se u njima prevrši mjera. Poticat će svoje odgajanike na odricanje i svladavanje. »Tko se nikad ne odrekne dopuštenoga, od toga ne možemo sa sigurnošću očekivati, da će se odreći nedopuštenoga. Nimalo ne sumnjamo, da ćemo opet jednoga dana i djecu i mladiće sistematski privoditi askezi koja će ih kao u stara vremena poučiti, da svladavaju svoje požude, da prkose opasnostima, i da dragovoljno podnose boli — i to sve kao vježbu u nastojanju oko odgoja samoga sebe.« (J. St. Mill, cit. prema Försteru) Na ovo nadovezuje Förster: »Ideja je askeze samo moralno-pedagoška primjena načela, da je ofenziva najbolja defenziva. Tko samo pasivno dočekuje navale sjetilnosti, taj će uvijek podleći; onaj niski »ja« mora snažnim zahvatima da bude pripravljen i odgojen za poslušnost. Fundamentalni i najdjelotvorniji seksualni odgoj stoji u tome, da se već prije puberteta na području drugih nagona marljivo vježba u svladavanju samoga sebe.« Kard. Bertram navodi u već spomenutom djelu (str. 168) filozofa i pedagoga Fridr. Paulsena: »Moj je savjet da se vratimo najozbiljnijem odgoju prošlih dana — na educatio strenua — i da se već jedamput oslobodimo pedagoga koji zastupaju razvodnjena i nježna odgojna načela. Tri su velika imperativa, vječne zvijezde prethodnice svakoga odgoja: nauči se slušati, nauči se naprezati, nauči se odricati i svladavati svoje požude.«

Odgojitelj će nadalje svakom zgodom upozoravati svoje odgajanike na velike opasnosti od onih utjecaja, o kojima smo govorili u prvom dijelu ove radnje. On će bdjeti nad njihovom lektirom, davati upute, kako će čitati opasna i skliska djela, koja radi škole i izobrazbe moraju čitati, odvraćati ih od nemoralnih filmova, nečedne nošnje i neumjerenog športa. Upozoravat će ih, da je u mnogim slučajevima moguće sačuvati se od pada jedino bijegom — in fuga salus! »Tvrdoglavo i smiono bježati — veli Rigaux — i ovim se udarcima (naime udarcima grešnih prigoda) odolijeva jedino tako, da im se ukloni.« Payot veli: »Otvoreno napadati na ovoga neprijatelja, znači ići u poraz. Zato bježi!«

a) N e m o ć   l a i č k o g   u z g o j a. Potrebna su naravna sredstva za pravilni odgoj volje i značaja, ali ta sredstva nisu dostatna. »Plod kršćanskog uzgoja je nadnaravan čovjek, koji postojano i dosljedno misli, prosuđuje i djeluje po zdravom razumu

osvijetljenom nadnaravnim svijetlom Kristova primjera i nauke... jer pravoga karaktera ne čini bilo kakova dosljednost i ustrajnost u vladanju... nego samo postojanost u slijeđenju vječnih načela pravde.« (Pijo XI.)

Buisson, veliki učitelj laicizma govori: »Kad je Crkva ustvrdila: bez mene nema morala, mi smo odgovorili: morala će biti i bez Crkve, i radi toga će samo još više vrijediti.« Zanima nas, kako laicizam odgaja bez Crkve.

»Moramo se obraćati na savjest mladeži i na njihove osjećaje ličnog dostojanstva, časti, pravednosti, poštovanja samoga sebe i drugih« — ovako M. Malapert. (Cit. Rigaux str. 76). Ali to su sve čisto naravna sredstva, koja sama po sebi ne mogu dati ljudima jakosti da obdržavaju moralni red. Laicizam upada u dvije velike pogreške: on uopće ne iznosi nikakova stalna moralna načela, nego se različiti odgojitelji i filozofi muče, kako bi iznašli neki kodeks uzgoja, veli Pijo XI., — kao da ne postoji dekalog ni zakon evanđelja, pače ni naravni zakon, koji je Bog uklesao u srce čovjekovo. Drugi mu je teški manjak već spomenuti — što omladini ne daje nikakova solidna pomoćna sredstva za obdržavanje bar kakvog-takvog moralnog zakona.

Zato uzalud tražimo uspjehe laičkog odgoja. Kad mladića mame strasti, ne misli on na »svoje lično dostojanstvo«, na »poštovanje samoga sebe«, na »čast i pravednost«. Činjenica je da onda pada. Na temelju činjenica kritika laičkog odgoja tvrdi: »Laička škola s poukom bez vjere uzalud je pokušala da vrši moralni utjecaj koji bi sam po sebi mogao stati uz bok obiteljskom i religioznom odgoju.« (Duprat, La criminalité dans l'adolescence, cit. Rigaux 77)

A može li i biti drukčije?!

Zar da od mladića, kad su u njem strasti uzburkane, tražimo da svlada svoje tijelo u ime »poštovanja samoga sebe«? Kako je to načelo elastično i promjenljivo! Ili »u ime zdravlja?« No područje neopasnog užitka ostaje još uvijek dosta široko! Ili u ime »higijene«? Ili »straha pred bolestima« koje bi ga mogle snaći«? No on će brzo na zadnjoj stranici novina otkriti sredstva da se »bez opasnosti zabavlja«.

Zato svi razboriti odgojitelji, oni koji otvorenim očima i poštenim srcem gledaju na »seksualno ludovanje naših dana« dolaze do istog zaključka kao Pijo XI. u enciklici »Casti connubii«: »Možemo se i moramo pomagati naravnim sredstvima. Ali misliti da su ta sredstva dostatna, da osiguraju čistoću ili tim sredstvima pripisivati veće djelovanje nego milosti znači varati se.«

Za odgojitelje koji okorjelo prianjaju uz laičku školu opći je pad ćudoređa neriješivo pitanje ili, recimo vjernije, oni taj problem rješavaju tako, da na koncu niječu postojanje i samih naravnih moralnih zakona, proglašuju suverena prava tijela i apsolutnu slobodu na seksualnom području. »Tvoje tijelo je tvoje, tvoja volja je autonomna, heteronomija je nasilje i nemoralna, tijelo ima pra-

vo da kraljuje — ta duha zapravo i nema — dakle nema više nečistoće.« (cf. Rigaux, str. 79). Ali to znači potpunu propast!

Nadnaravna sredstva.

Nemoć laičkog odgoja još nam je očitija, ako pogledamo aktivnost i vitalnost vjerskog odgoja. Naravno ni vjera ne stvara djevičanske duše mehanički i automatski. Ko nije stalan i dosljedan vjernik, neće osjetiti moć vjere. Zato i među kršćanima ima mnogo zla, ali iznimke samo potvrđuju pravilo. Na internacionalnom kongresu za moralni odgoj, u Parizu 1912, priznaje Förster: »Što se više budemo nalazili pred konkretnim problemom da odgojimo značaj ovoga ili onoga pojedinca, to ćemo više morati rješavati tamne zagonetke ljudske sebičnosti... i to ćemo više priznati, kako je za uspješni moralni odgoj pomoć vjere neophodno nužna a moderni surogati nedostatni.« (cit. prema Rigaux, str. 82). A u djelu »Seksualna etika i pedagogija« (str. 231) tvrdi isti pisac: »Ova je moć vjere s obzirom na seksualni odgoj tako fundamentalna i nenadoknadiva, da je barem živim i jakim naravima — osim u rijetkim slučajevima bez vjerskog odgoja nemoguće sačuvati pravu uzdržljivost.« A. M. Dévolvé razgledavajući dvije Bourdalouove propovijedi o nečistoći i ženidbi »divi se njihovoj velikoj praktičnoj istinitosti koja je daleko nad apstraktnim tvrdnjama o kategoričnom imperativu i lažnim optimističkim slikama obiteljskog života i bračne sreće, kakvih su puni naši moralni priručnici«. (Rigaux, str. 83).

Sav nadnaravni rad oko seksualnog odgoja i očuvanja nevinosti temelji se na milosti, on je sav uronjen u milost; od nje svi elementi koji u tom radu sudjeluju dobivaju novu dinamiku i stalnost: ideje postaju od problema sigurnima, od ograničenih neograničenima, postaju Božjim mislima, osjećaji dostižu vrhunac auktoriteta i pročišćenosti, jer ih tako reći sam Duh Sveti uzima na svoju brigu, budi ih i podržava. Od nestalnosti dolazimo do ustrajnosti, od tjeskobne borbe do sigurne nade u pobjedu, od nemirne želje do mirnog posjedovanja. (Rigaux.)

Ideje ne mogu uzdrmati nikakovi prigovori, savjest je posve smirena jer ima točno određena, što više i na pojedine slučajeve primjenjena pravila i norme; napasti i opasnosti nisu tako strašne, jer je pomoć vrlo blizu; nagoni se u doticaju s Gospodinovim tijelom i duhom produhovljuju, pa konačno i zakonita bračna ljubav je produhovljena Božjom ljubavlju.

Kako su velike prednosti, što ih nadnaravni elemenat »milost« unosi u odgoj: krštenjem se dijete pobožanstvenjuje, postaje doista dionikom Božje naravi, postaje bratom Isusa Krista, te je pod stalnim utjecajem Duha Svetoga. Zato mu je već u naravi da kuša i osjeti, što je čistoća, te da se boji svake nečistoće. Ako ga se tako odgaja, onda on trajno živi u stanju krsne nevinosti. Zato je i ćudoredni sud djeteta izoštreniji i osjetljiviji, jer se kod navala na ćudorednost ne radi samo o napadaju tvari na duh, nego o napadaju zla duha na Božji život u čovjeku.

Na ovom se terenu ujedno otvara najšire, najintenzivnije, a moramo kazati i najidealnije i najlakše polje rada za svakoga, koji u mladim dušama čuva i izgrađuje nevinost i čistoću. I najteža se bolest lako liječi pravim lijekom, a vrlo teško i gotovo nikako surogatima. Svrhunaravnošću lako je liječiti bolesnu sklonost na seksualnost: jer tu su uspješna sredstva koja obuhvataju i reformiraju cijelo čovjekovo biće.

a) Cilj kršćanskog seks. uzgoja. I odgojitelj i odgajanik moraju uvijek imati pred očima cilj za kojim idu: »Stvoriti i sačuvati djevičansko stanje duše; stanje gdje razum gospodari nad množinom nagona, uređuje ih, upravlja i umiruje, diže ih i daje svakom njegovo mjesto, a cjelini daje ritam dubokog, zdravog i plodonosnog života, ritam djevičanstva.« (Rigaux). Sam taj cilj najbolje će diktirati, kojim se sredstvima imamo služiti, naime ne samo naravnim, nego i nadnaravnim.

Prema tome će odgojitelji prije svega nastojati, da u odgajaniku podržava odluku: »Moram i hoću da u sebi gledam i poštujem Božje dijete«. Poštuj svoju dušu, koja nije samo nešto besmrtno, nego je i nositeljica Božjega života! Zato pazi da je ne okaljaš! Poštuj i tijelo, ono je hram duše u kojoj stanuju tri osobe Presv. Trojstva, suradnik duše i zato svaki njegov dah i svaka njegova kretnja treba da slavi Boga. Ponosi se što si Božje dijete i jednako nosi u sebi živu želju, da to djetinjstvo sačuvaš. Živi u Božjoj prisutnosti i ne će ti biti teško sačuvati kršćansku čednost i finese te čednosti, kao što se u prisutnosti odličnika pazi na finese vanjske konvencionalne uglađenosti. Jednako podržavaj i pouzdanje u Boga. A koliko tek u napastima koristi čin ljubavi prema Bogu. Takav čin ima i tu prednost da odvraća pažnju od sjetilnosti i upravlja je na najčišći i najuzvišeniji predmet, na samoga Boga.

b) Molitva kao sredstvo seksualnog odgoja. Daljnje je sredstvo ove vrste molitva. Ona je tako znamenita da se njezina vrijednost nikad ne može previše istaknuti. Ljudi su tako osjetljivi, kad se radi o njihovom prolaznom, materijalnom dobru i pravu; svuda traže »sreću« — naime imetak i zdravlje — a za nesreću, za siromaštvo i bolesti duše nije ih briga. Ljudi se brinu samo za svoja zemaljska a ne skrbe se za svoja božanska prava. Kakovi su roditelji, takova su i djeca. Blago roditeljima, koji su pravovremeno naučili djecu, gdje će naći doticaja sa Svemogućim. Molitva je dihanje duše. Bez nje duša prestaje naravno živjeti, kao što tijelo prestaje fizički živjeti, ako mu se uskrati zrak. Divno svjedočanstvo za potrebu molitve da se očuva ćudorednost, daje nam glasoviti talijanski učenjak Kontardo Ferrini: »Ja ne bih mogao pojmiti život bez molitve. Ne znam kako bih se ujutro probudio bez Božjega blagoslova, kako bih navečer legao bez Isusova zagrljaja. Takav bi život morao biti sličan mrkloj noći, pun poniženja i očaja, besplodan zbog Božjega prokletstva, nesposoban, da napastima odoli, prepušten pokvarenosti, bez smisla za sveto duhovno veselje. Jadnoga li života! Kako

se može u takovu stanju izdržati, to je za mene tajna. Ali da! Cijelo je ljudsko srce tajna. O, ja molim Boga, da molitva nikad ne zamre na mojim usnama, da prije umrem, nego što tako nevoljno zašutim. Da, jer onaj dan, kad bi molitva utihnula na mojim usnama — ne daj Bože — za mene bi svršio ćudoredni život, svršila bi čežnja za dobrim, svršile najslađe utjehe moje duše! Kad bi molitve nestalo, bio bi to znak, da me je Bog ostavio!« (Knjige Katoličkog života, Kontardo Ferrini, 58)

c) Sakramentalna ispovijed. Koliku tek odgojnu moć ima sakramenat sv. ispovijedi! Osim sakramentalnih milosti, koje u tom sakramentu primamo čovjek se ovdje već zarana uči iskrenosti prema sebi, prema odgojitelju, (Svaki je ispovjednik odgojitelj) i prema dragome Bogu; uči se kajanju i stvaranju dobrih odluka. Kako je sakramentalna ispovijed skroz na skroz psihološki konstruirana i kako je to ujedno divna škola rada! Ono što najnovija psihologija i pedagogija iznose kao otkriće modernih psihologa i pedagoga, to od iskona već nalazimo u našim religioznim institucijama. Ni najizvrsnijom psihološkom uzgojno-obučnom metodom, ni u najizvrsnijoj školi rada ne dolazi se do tolikih plodova kao u sakramentu sv. ispovijedi, koji je toliko star kao i kršćanstvo. Kod koje će pouke dijete tako iskreno priznati i osuditi svoje pogreške, tako od srca požaliti moralne prekršaje, i svom jakošću volje odlučiti i obećati popravak, kao što to čini u sv. ispovijedi! Sakramentalna sv. ispovijed ima osobito veliku vrijednost za odgajanje čistoće. O tom govori jedan crkveni dostojanstvenik, upravitelj bogoslovnog sjemeništa: »Odgoj u čistoći treba da prije svega bude sakramentalan t. j. treba da se vodi u svetoj atmosferi ispovijedi ili duhovnog razgovora. Kad bismo se u tom držali načina Crkve, rađala bi se čistoća sama od sebe, umjerenom i mudrom sporošću, pod nadzorom Duha Svetoga.« (Rigaux 94) Važnost ispovijedi uviđaju i protestanti, kojima je Luter dokinuo ovu ustanovu. Pred nekoliko godina donijele su njemačke protestantske novine »Reichsbote« članak, kojem bismo mogli staviti naslov — Poziv da se uspostavi ispovijed. Među ostalim čitamo u njemu: kogod se dugo bavio brigom za duše znade da su naše crkve pune ljudi koji uzdišu za ispovijedi. (Rigaux 149)

d) Euharistija. Još veće značenje za odgoj omladine imade Presv. Euharistija. Ispravno i uvjerljivo govori o tom Rigaux: »To je kao neki duhovni zakon: što se koja duša više hrani Kristom, to je (ceteris paribus) više u stanju čistoće. Jer i sada još izlazi iz Kristova tijela »snaga« koja čisti naše tijelo, a iz Njegove duše jakost koja krijepi našu dušu u njezinim naporima za očuvanje čistoće. Jedan odgojitelj kaže: »Mi naučavamo nadčovječji moral, a ostavljamo djecu njihovim ljudskim silama.« Dajmo stoga djeci nadčovječju jakost!« Pomalo ali stalno Bog rađa u dubini kršćanski život... Izvan sakramenta Euharistije, koji duši daje

višu snagu nema odgoj temelja. Kad bi se često primala Pričest, logički bi nužno slijedilo sve drugo potrebno za obnovu škole.« (Rigaux 96)

Zato Crkva i forsira ranu svetu Pričest (»jer je opasno i nerazborito odgađati cijepljenje do vremena epidemije« Rigaux) a tako i čestu Pričest. Mi smo neprestano bolesnici — »stari čovjek« u nama živi, dva zakona, zakon uma i zakon požude bore se u nama — zato treba često uzimati lijek protiv permanentne bolesti i slabosti.

To su, evo, sredstva kojima će se odgojitelj najradije i najobilnije služiti. Uspjeh ne može izostati. Uz to će nastojati svoje odgajanike uvjeriti, da se radi o njihovom interesu, vremenitom i vječnom. Čistoća je onaj skupocjeni biser za koji će čovjek sve prodati što ima, da ga uzmogne kupiti i nesmetano posjedovati. A kako je na koncu neznatno ono što mora prodati: par časovitih užitaka i more nesmirenosti i nezadovoljstva, neprestano razapinjanje duše i iscrpljivanje tijela — ovo dati za neopisive radosti, koje donosi nevinost i čistoća.

U sticanju i čuvanju toga bisera smijemo biti sebični. Tko ga ima ne može ga sakriti u srcu, jer njegov sjaj prožima cijelo ljudsko biće, a naročito se očituje u pogledu. Pogled je čiste duše kao daleki refleks »savršeno čistog pogleda mlade Djevice, pogleda koji je bio objava neizrecivo nevine dubine«. Slično je govorio slavni lionski kipar Fabish: »Nikad nisam vidio nešto tako lijepa, kao Bernardičinu kretnju, kad sam je pitao, kakva je bila Bl. Djevica, kad je rekla: ja sam Brezgrješno Začeće; Bernardica je vrlo jednostavno ustala, sklopila ruke i podigla oči k nebu. Ni fra Angelico, ni Perrugino, ni Rafael nisu nikad stvorili nešto tako mila i ujedno tako duboka kao što je bio pogled ove jednostavne djevojke. Dogod budem živio neću zaboraviti taj čarobni izražaj. Vidio sam u Italiji i drugdje remek-djela velikih umjetnika i onih koji su umjeli izraziti polet ljubavi i ekstaze. No kod nijednog od njih nisam našao takve miline i čara; i svaki put kad sam od Bernardice molio taj stav, svaki je put isti izražaj prosjao i preobrazio njezino lice. To je da bi čovjek zaplakao od miline.« (Rigaux)

e) Osvrt na nadnaravna sredstva. Ako dakle savremeni odgojitelj (roditelji, vjeroučitelj) želi u svojim odgajanicima sačuvati nevinost i čistoću i tako konkretno riješiti njihove seksualne probleme, on će podvostručiti svoju revnost u učiteljskim i uzgojnim dužnostima. On mora svojim odgajanicima dati solidno znanje (to vrijedi napose za vjeroučitelja, kojemu je stroga dužnost, da izobrazi svoje učenike u dogmatici i moralci i da razjasni i osvijetli »tamne« stranice crkvene povijesti; on mora toj omladini dati kršćanski nazor na život i svijet, uvesti je u život po kršćanskim načelima; on će je voditi u borbi proti tolikim vanjskim i nutarnjim utjecajima, upozoravati na opasnosti i pružati prokušana i uspješna sredstva: jednom riječju njegov će cilj biti:

»stvoriti pravog kršćanina, nadnaravnog čovjeka, koji postojano i dosljedno misli, prosuđuje i djeluje po zdravom razumu osvijetljenom nadnaravnim svijetlom« (Pijo XI.)

Ako odgojitelj uspije kod svojih odgajanika učiniti prave kršćane, ljude koji ne žive samo biološkim i fizičkim životom, nego životom milosti, onda će takav odgojitelj najpotpunije uspjeti i u seksualnom odgoju sebi povjerene omladine.

ODGOJITELJ

Nije izvan opsega ove radnje, ako se na koncu osvrnemo i na samu odgojiteljevu ličnost. Nije moguće zadovoljiti svim, zacijelo ne lakim zahtjevima koje moderni odgoj stavlja na odgojitelja, ako sam odgojitelj nije svestrano odgojen i pripravljen za svoje teško i odgovorno zvanje.

Odgojitelj mora prije svega imati potrebno znanje, a to će posjedovati samo onda, ako se bez prekida bavi psihološkim i pedagoškim studijem. Zato će stalno pratiti literaturu, koja zasijeca u ove znanosti.

Odgojitelj mora danas napose biti dobar psiholog. Mora razumjeti psihu današnje omladine, jer inače ne može naći pristupa do njezina srca.

Samo znanje pa i najbogatije ni blizu ne dostaje za odgojiteljski rad. Odgojiteljev značaj mora imati i različite druge rekvizite, koji su condicio sine qua non odgojiteljskog rada. Ovdje moramo na prvom mjestu spomenuti odgojiteljevu ljubav prema odgajanicima. »Qui caritatem erga alterum non habet, praedicationis officium suscipere nullatenus debet«. (Sv. Grgur Vel.) A mi nadodajemo »educationis officium nullatenus suscipere debet«. »Einen Menschen zu gestalten dazu braucht man eine unermessliche Opferwillgkeit und so viel Geduld, Feinheit und Ausdauer, wie viel nur die Liebe verleihen kann.« (Toth). »Non bene auditur, qui non bene diligitur.« (Sv. Grgur Vel.) A duhovito kaže učeni Gerson: »Si deest amor, quid proderit instructio, dum nec libenter, nec dictis credent, nec imperatis oboedient«. Zato: tko nema ljubavi prema omladini, neka se ne laća odgojiteljskog posla.

Glasoviti organizator franc. omladine, O. M. S. Gillet O. P. iznosi u raspravi »Tendencije današnje intelektualne omladine« i ove misli: »Intelektualna mladež naših dana ne osjeća za auktoritet ni laički ni religijski. Neprijateljski je raspoložena prema svakoj nutarnjoj a još više vanjskoj stezi; takav joj se obično pokazuje auktoritet. Tuže se profesori, tuže se roditelji a još više parlamentarci. Ali to treba dobro razumjeti i ne pretjeravati. Auktoritet od kojeg zazire današnja intelektualna mladež je u prvom redu onaj koji se nameće izvana, kao brutalna zabrana ili zapovijed, koja se većma obraća stvarima nego osobama, većma nerazumnim nego razumnim bićima; ukratko auktoritet bez srca. I tako u ovom napuštanju auktoriteta sa strane mladeži ima nespretnosti, da ne rečemo krivnje, koliko sa strane samog auktoriteta toliko i sa

strane mladeži. Tomu je dokaz činjenica, da mnogi mladi ljudi tobože neprijatelji auktoriteta sami traže vođe, ali prave vođe, koji bi imali i pameti i srca, koji bi naredbu znali spojiti s primjerom, koji bi se više nametnuli sami od sebe svojim životom, nego izvrsnošću svojih govora, koji bi u prvom redu nastojali da ih ljube a onda da ih slušaju i koji bi se pokazali tako nesebičnima u zapovijedanju, tako odanima onom zajedničkom dobru kome su se posvetili, da bi bila prava radost slušati ih pod svaku cijenu.« (Gillet - Nagy, Zagreb, 1933.)

Više smo puta u ovoj radnji naglasili potrebu nadnaravne pomoći u nastojanju oko uzgoja čistoće. Ali takva je pomoć potrebna ne samo onome koga se odgaja, nego još više i samom odgojitelju. »Čistoća je prije svega duhovna ljepota, koju samo oni razumiju, kojima se duh oduševljava za više i idealnije stvari. Što je tko prema tome plemenitijega duha, što je više orientiran prema gore, tim je pristupačniji ljepotama čistog života.« (Schilgen, op. cit. str. 156). A mi nadodajemo: tim je više zauzet da »ljepote čistog života« razvije i sačuva u srcima omladine.

Već spomenuti Albert Niedermeyer završava svoje krasno djelo »Pastoralmedizinische Propädeutik« ovim mislima:

»Ćudoredna obnova može se temeljiti samo na potpunom preokretu cijeloga mišljenja u svim životnim pitanjima — na novoj izgradnji znanosti, koja se temelji na metafizici i koja će u skladu s religijom biti vodič kroz život. Mi upoznajemo da za nas nije dosta da budemo samo »ljudi od znanosti« — premda se bavimo pravom i potpunom znanošću i premda ne možemo dosta naglasiti zahtjeve koje stavljamo na niveau znanosti. Isto tako nije dosta da budemo liječnici koji se doduše odlikuju velikim znanjem i toplim srcem za dužnosti zvanja, ako pri tome više manje ostanemo kod »humaniteta« t. j. na naravnom temelju. Mi moramo sve ovo staviti na temelj vjerske duhovnosti, dići i presaditi u nadnaravno područje. I najviša znanost i najuspjelije umjetničko stvaranje, da — i sama topla ljubav prema bližnjemu, u koliko ne struji iz Božje ljubavi, sve to ostaje — ako mi je dopušten izraz — samo naravni predosjećaj ljubavi (praeambula caritatis). Mi znademo da ono najljepše što nam je moguće pružiti bližnjemu možemo najprije pribaviti samo iz netaknutog jedinstva naravnih i nadnaravnih vrednota — a to jedinstvo proizlazi samo iz religije. Radi tih razloga mora danas liječnik opet postati — u najdubljem smislu riječi homo religiosus. On mora biti u stanju da sa zahtjevima aktivnog rada sjedini predanje kontemplativnom životu i da iz ovih dubina crpi svoju snagu. I na području našeg djelovanja vrijedi »princip analogije«. Kao što ne može biti protivurječja između naravnog i nadnaravnog reda ni kod pojedinaca ni kod obitelji ni kod naroda, tako ni medicina ne smije poznavati ovakovog sukoba. Ako želimo biti pravi liječnici svoga bolesnog vremena, onda nam je dužnost, da svoje djelo-

vanje već od njegovog početka upravimo prema onome, što je »unum necessarium«. A to je upravo smisao naše zadaće.«

Ako jedan liječnik — svjetovnjak — osjeća toliku potrebu za metafizikom i religijom, ako ističe da ljubav u radu za dobro bližnjega mora strujiti iz Božje ljubavi, ako zahtijeva da moderni liječnik mora biti »homo religiosus« koji ujedinjuje u sebi zahtjeve aktivnog života s predanjem kontemplativnom životu — onda nam je jasno, da sve ovo u prvom redu vrijedi za vjeroučitelja, koji i uči i odgaja mjesto samoga Krista i u Njegovo ime. Zato i Pijo XI. završava svoju Encikliku o odgoju omladine proponirajući istinu, da je sam Isus Učitelj i Uzor odgoja: »Jer Krist, Gospodin naš, Božanski Učitelj jednako je izvor i darovatelj takvog života i kreposti, a ujedno općeniti i svim prilikama ljudskog pokoljenja pristupačni uzor svojim primjerom n a r o č i t o m l a d e ž i u r a z d o b l j u s v o g a s k r o v i t o g ž i v o t a, radnog, poslušnog, ukrašenog svim individualnim, kućnim i društvenim krepostima i pred Bogom i pred ljudima.«

★

Iz ovoga što smo u ovoj radnji iznijeli vidimo, da ni najnovija znanost ne može iznijeti u bitnosti nova načela za seksualni odgoj. Radi se samo o tome, da se stara prokušana načela, koja su uostalom nepromjenljiva već i zato što se temelje na objavljenoj i definiranoj doktrini katoličke Crkve, na što prikladniji način primjene na naše moderne prilike. Principi su stari, ali način primjene mora biti nov, mora odgovarati inteligenciji i psihičkom raspoloženju današnje omladine i mora biti udešen prema rezultatima psihološkog i pedagoškog znanstvenog rada. Zato se ne može dosta naglasiti potreba da savremeni vjeroučitelj neprestano ima u rukama djela najnovijih i najboljih pedagoga i psihologa.

U ovoj smo radnji naveli činjenice, koje pokazuju kako se danas sa svih strana poduzimaju napadaji na nevinost naše omladine. Neodgodivo je nužno da se proti ovim napadajima slože i koncentriraju svi odgojni faktori: roditeljska kuća, odgojni zavodi, dušobrižnici i svi odgojitelji. Svi bi ovi morali ono najbolje što znadu staviti na raspolaganje današnjoj omladini, da joj pomognu u tako važnoj stvari: d a b i t a o m l a d i n a d o š l a d o p o t p u n o g i i s p r a v n o g s e k s u a l n o g o d g o j a. Koliko moramo žaliti, što je ta naša fronta tako slabo ujedinjena i opremljena.

Gdjekoji odgojitelj, kad gleda pravo stanje stvari naginje malodušnosti. Ima ih koji misle, da je sve izgubljeno. Mi nismo toga mišljenja. Imademo pouzdanja u prirođeni idealizam i svježu snagu naše omladine. A prije svega se pouzdajemo u neiscrpivu i uvijek pobjedonosnu moć prave Crkve Kristove. Pobrinimo se da naša omladina postane duboko religiozna, da stekne pravi značaj. Budimo joj na uslugu u njezinoj napornoj borbi pravim razumijevanjem, a nada sve čistim primjerom. Onda budimo sigurni, da će nam nastojanje biti okrunjeno stostrukim plodom.

Pomoćna literatura pri izradbi ove rasprave:

A. domaća:

Dr. Andrija Živković:
Osnovno moralno bogoslovlje, Zagreb 1938.
Enciklike Pape Pija XI. Zagreb 1931.
Vjersko - moralni odgoj srednjošk. omladine, Bogoslov. Smotra 1935, str. 320—325.
K pitanju »Seksualnog odgoja«, Bogoslov. Smotra 1931, str. 408.

Ignacije Radić O. F. M.: Uzgoj čistoće, Zagreb 1926.

Bogoljub Strižić D. I.: Čist naraštaj, Zagreb 1919.

Dr. Josip Gunčević:
Komunizam u srednjoškolskim klupama, Zagreb 1939.
Indeks zabranjenih knjiga, Mostar 1924.

Dr. Franc Jaklič: Svetla pot, Ljubljana 1937.

Dr. Josip Lang: Felix Dupaloup, Kršćanska Škola 1900, br. 1—10.

Dr. I. Golik: O seksualnom uzgoju, Kršćanska Škola 1900, br. 13.

O. M. Radovan:
Odgovornosti odgojitelja, Kršćanska Škola 1913, str.: 103, 119, 136, 153.

Dr. Stjepan Matičević:
Privreda, kultura i odgoj, Napredak 1935, str. 150—157, 194—205.

S. V. Ristanović:
Srednjoškolska omladina i njeni vaspitni faktori, Glasnik jug. prof. društva 1935, X.

Dr. Paja Radosavljević: Moralno vaspitanje, Glasnik jug. prof. društva 1933.

Josip Rukavina: Psihologija djece u različitim periodama njihova razvitka, Napredak 1931., str. 363 i slj.

B. strana:

Fr. W. Förster: Sexualiethik und Sexualpädagogik, Kösel-Pustet, 1922.

Linus Bopp: Das Jugendalter und sein Sinn, Herder 1926.

Maurice Rigaux S. I.: La formation à la pureté, I et II, Spes, Paris 1937.

Hardy Schilgen S. I.: Um die Reinheit der Jugend, Düsseldorf 1936.

Dr. Tihamer Toth: Jugendsselsorge, Schöningh, Paderborn 1933.

Dr. Anton Stonner: Die religiös-sittliche Führung der Jugend, Herder 1934.

Otto Cohausz S. I.: Das neue Papstwort zur christlichen Erziehung, Pustet 1932.

Kardinal Bertram: Charismen priesterlicher Gesinnung und Arbeit, Herder 1931.

Dr. Albert Niedermeyer: Pastoralmedizinische Propädeutik, Pustet 1935.

Dr. Ignaz Klug: Die Tiefen der Seele, Schöningh, Paderborn 1927.

Dr. K. Holl:
Sturm und Steuer, Herder 1917.
Wahn und Wahrheit, Herder 1911.

Stimmen der Zeit 1928.

Život 1938.